

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Oscar Karlsson

Boutredningsmannaförfarandet

Ställningen i förhållande till dödsbodelägarna

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Ryrstedt

Termin för examen: Period 1 VT2019

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Allmänt om boutredningsman	7
1.2 Syfte och Frågeställning	8
1.3 Avgränsningar	9
1.4 Metod	10
1.5 Forskningsläge	11
1.6 Material	11
1.7 Disposition	12
2 DÖDSBOFÖRVALTNING	14
2.1 Inledning	14
2.2 Vad är ett dödsbo och vem förvaltar det?	14
2.3 Vilka inledande skyldigheter uppkommer?	16
2.4 Hur utses boutredningsman samt vad föranleder detta?	18
3 BOUTREDNINGSMAN	21
3.1 Inledning	21
3.2 Boutredningsmannens uppgifter	21
3.3 Boutredningsmannens befogenheter	23
3.4 Boutredningsmannen som bodelningsförrättare och skiftesman	25
3.4.1 Bodelningsförrättare	26
3.4.2 Skiftesman	27
3.5 Syfte och historisk bakgrund	28
3.6 Möjligheten att angripa boutredningsmannens beslut och åtgärder	30

4	BOUTREDNINGSMANNENS STÄLLNING I FÖRFARANDET	32
4.1	Ställningen i förhållande till dödsbodelägarna	32
4.2	Boutredningsmannen som domstol.	33
4.3	Objektivitet, åberopsbörda och processledning	35
4.4	SOU 1998:110	39
5	INTERVJU MED FÖRORDNAD BOUTREDNINGSMAN	41
6	ANALYS	44
6.1	Inledning	44
6.2	Ställning i förhållande till dödsbodelägarna	45
6.3	Boutredningsmannaförfarandet som domstol	47
6.4	Objektivitet och likabehandling	48
6.5	åberopsbörda och processledning	49
6.6	Sammanfattning och avslutande reflektioner	50
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	53
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	56
	BILAGA 1. INTERVJUER	57

Summary

When a person passes away, an estate takes form which includes all the deceased's assets and liabilities. Normally the estate is being taken care of by the parties to the estate. The parties to the estate is everyone who has a rightful claim on the estate, either by heritage according to Swedish law or according to a will from the deceased. Sometimes a division of the joint property between the spouse and the estate has to be done. First after that can the assets of the estate be divided between the heirs and the legatees. Usually the parties to the estate does all of this. Sometimes this is not possible for various reasons. The parties can have different views on how to manage the estate or how the assets should be divided.

A new procedure for such situations was introduced in 1933, called estate administrator. This procedure was later transferred without any significant changes to the Inheritance Code in 1953. The estate administrator can be appointed by the court and takes the parties to the estates place in the administration. He administrates the estate towards a dismantling and executes an estate division between the living spouse and the estate. Thereafter he also makes sure the assets of the estate are distributed between the legal heirs and the legatees.

This essay is about the Swedish estate administrator procedure. The purpose is to investigate the estate administrator's position relative to the parties to the estate. The focus lies on the different roles he takes on in the process of dismantling an estate. It is also meant to investigate the reason for the powers given to the estate administrator.

To reach the purpose of the essay, three questions are formulated with focus on the estate administrator's position, objectivity and equal treatment.

To complement the work and the sources, I have chosen to present two interviews with active assigned estate administrators.

The conclusions that can be made are that the whole procedure can seem quite inexplicit because of the overruling character of the regulations regarding the estate administrator and the lack of guiding rulings. It is however clear that the estate administrator takes a special role in the procedure. There is a requirement for objectivity and equal treatment for the estate administrator as he fulfills his duties. To uphold these requirements he has to approach his assignment in a certain way in regards of direction of proceedings and burden of proof.

The estate administrator can although not strictly be classified as a court of law. There are however many similarities which make the procedure work in the same fashion and a lot of the guidelines a court of law have to follow are also relevant to the estate administrator in his work.

Sammanfattning

När någon går bort försvinner inte det den avlidne efterlämnar sig automatiskt. Ett dödsbo bildas som omfattar den avlidnes tillgångar och skulder. Normalt sett kommer dödsboet att förvaltas av dödsbodelägarna, det vill säga de som på något sätt kommer ha del av det som ingår i dödsboet genom arv eller genom testamente. Det ska eventuellt göras en bodelning mellan efterlevande make och dödsboet. Därefter ska tillgångarna fördelas mellan arvingar och testamentstagare. Allt detta företar normalt sett dödsbodelägarna själva. I vissa fall uppstår dock svårigheter som medför att dödsboet inte kan avvecklas av dödsbodelägarna. De kan av olika anledningar vara oense om hur boet ska förvaltas eller hur egendom ska fördelas vid skiftet.

Genom boutredningslagens införande år 1933 infördes ett förfarande för sådana situationer som kallas boutredningsman. Detta fördes sedan utan större ändringar över till ärvdabalken 1953 där det finns än idag. Boutredningsmannen kan förordnas av tingsrätten och tar dödsbodelägarnas ställe i processen. Han eller hon förvaltar dödsboet i avvecklingssyfte och förrättar bodelning med eventuellt efterlevande make. Därefter förrättar boutredningsmannen arvskifte mellan arvingar och testamentstagare utan att ett särskilt förordnande behövs.

Uppsatsen behandlar det svenska boutredningsmannaförfarandet. Syftet är att undersöka boutredningsmannens ställning i förhållande till dödsbodelägarna i de olika roller boutredningsmannen kan inta under processen. Vidare undersöks grunden för de vida befogenheter som tillfaller boutredningsmannen och därmed maktförhållandet mellan boutredningsmannen och dödsbodelägarna.

För att uppnå syftet besvaras vissa frågeställningar med fokus på boutredningsmannens ställning, objektivitet, likabehandling samt förhållningsregler som boutredningsmannen har att arbeta utifrån.

Som ett komplement till de källor jag valt redovisas även två intervjuer med av tingsrätten förordnade boutredningsmän.

De slutsatser som dras är att hela förfarandet kan verka ganska oklart på grund av väldigt övergripande reglering och brist på praxis. Dock intar boutredningsmannen en särskild ställning i boutredningen. I och med delegationen från tingsrätten att lösa tvistefrågor mellan parterna och att förrätta bodelning samt arvsifte föreligger det ett krav på objektivitet och likabehandling. För att detta krav ska kunna efterlevas måste boutredningsmannen liksom en allmän domstol ha vissa förhållningsregler att arbeta utifrån. Av den anledningen finns det som en utgångspunkt en gräns för den materiella processledning som boutredningsmannen har att företa samt att det föreligger en åberopsbörda på parterna i processen. Boutredningsmannaförfarandet kan dock inte klassas som en domstol i strikt mening, däremot kommer många av de regler som är grunden för en svensk domstolsprövning även vara tillämpliga i boutredningsmannens arbete som beslutsfattare.

Förord

Jag vill inledningsvis rikta ett tack till Eva Ryrstedt som har handlett mig genom den sista terminen och arbetet med min examensuppsats. Jag vill även tacka medarbetarna på Lagerlöfs Advokatbyrå med Marie Lagerlöf i spetsen för genomläsning och för inspiration till det ämne som jag har valt att avsluta mina studier på juristprogrammet med. Vidare vill jag tacka de boudredningsmän som ställt upp på intervju för mitt arbete.

Fyra och ett halvt år har gått sedan jag påbörjade mina studier vid juristprogrammet i Lund och mycket har hänt sedan dess. Jag har blivit pappa och när detta arbete slutligen lämnas in beräknas vår andra dotter. För det vill jag tacka min sambo Michelle. Jag vill även tacka Michelle för stödet hon gett mig genom hela juristprogrammet.

Förkortningar

ÄktB

Äktenskapsbalken SFS 1987:230

ÄB

Ärvidabalken SFS 1958:637

Prop.

Proposition

SFS

Svensk författningssamling

SOU

Statens offentliga utredningar

NJA

Nytt juridiskt arkiv

1 Inledning

1.1 Allmänt om boutredningsman

Boutredningsmannaförfarandet är ett sätt för domstolen att överlämna till någon utomstående att lösa de eventuella problem som kan uppstå kring ett dödsbo. Boutredningsmannen ska som en utomstående aktör ta över arbetet från dödsbodelägarna och således hela processen som av någon anledning inte fungerat enligt allas önskemål.¹

I 19 kap. 11 § ärvdabalken² står det att boutredningsmannen har att företaga alla för boets utredning erforderliga åtgärder. Arbetets omfattning och de olika uppgifter som tillkommer är därmed beroende på boets omfattning och dödsbodelägarnas intressekonflikter. För att lösa de olika problem som kan uppstå och för att till slut färdigställa arbetet och avsluta boet intar boutredningsmannen olika roller. Genom dessa roller som förvaltare, bodelningsförrättare och skiftesman tillkommer befogenheter och skyldigheter att förhålla sig till. Uppsatsen är tänkt att belysa dessa befogenheter och skyldigheter samt den ställning som boutredningsmannen intar i förhållande till dödsbodelägarna.

En boutredningsman kan utses enbart av anledningen att en dödsbodelägare ansöker om det enligt 19 kap 1 § ÄB. Den bakomliggande orsaken kan då vara att dödsbodelägarna inte kan komma överens gällande någon sak av mindre betydelse, exempelvis lösöret i boet. Boutredningsmannens befogenheter omfattar trots det hela boet och denne kan för att skydda borgenärer eller av andra anledningar besluta att exempelvis den tillhörande bostadsrätten ska säljas trots att dödsbodelägarna motsätter sig det. Boutredningsmannen får i och med förordnandet omfattande befogenheter för att tillgodose boets utredning och förvaltning.³

¹ Se Brattström, Singer (2015) s. 154.

² Fortsättningsvis benämns Ärvdabalken som ÄB i enlighet med förkortningslistan.

³ Se Molin, Bokelund Svensson (2010) s. 20 f.

23 kap 5 § ÄB gör att boutredningsmannen automatiskt är skiftesman i förfarandet med arvskifte och har att förrätta arvskifte rörande boets tillgångar. Arvskifte görs antingen genom överenskommelse mellan dödsbodelägarna eller genom beslut från boutredningsman. Genom 17 kap 1 § 2 st. äktenskapsbalken⁴ är boutredningsmannen om en sådan finns förordnad automatiskt också bodelningsförrättare. I denna roll tar boutredningsmannen över bodelningen mellan efterlevande make och arvingar eller testamentstagare. Kan parterna inte komma överens har boutredningsmannen även i det fallet en skyldighet att besluta om hur bodelning ska göras. I processen som skiftesman och bodelningsförrättare tar boutredningsmannen därmed rollen som beslutsfattare.⁵ En intressant frågeställning är om liknande skyldigheter ligger på boutredningsmannen som på domstolen vad gäller åberopsbörd från parterna och processledning. Ett exempel är att efterlevande make enligt lag ges rätt att jämka bodelningen men att denne på grund av okunskap inte åberopar jämkning. Boutredningsmannen kan i det fallet ställas inför frågeställningen om parten måste åberopa jämkning för att han ska kunna pröva det och om så är fallet, huruvida och i vilken utsträckning han får hjälpa maken på vägen.

1.2 Syfte och Frågeställning

Arbetets övergripande syfte är att undersöka boutredningsmannens ställning i förhållande till dödsbodelägarna i de olika roller boutredningsmannen kan inta under processen. Arbetet ska vidare undersöka syftet med boutredningsmannens vida befogenheter och maktförhållandet mellan boutredningsmannen och dödsbodelägarna.

För att uppnå det övergripande syftet har följande fyra frågeställningar formulerats:

⁴ Fortsättningsvis benämns Äktenskapsbalken som ÄktB i enlighet med förkortningslistan.

⁵ Se Grauers (2016) s. 93 f.

1. Vilka befogenheter och skyldigheter har boutredningsmannen i de olika roller denne kan inta i förfarandet?
2. Vad är grunden för de vida befogenheter som boutredningsmannen har?
3. Vilken ställning i förhållande till dödsbodelägarna har boutredningsmannen genom processen och går denna att likställas med en domstol i första instans?
4. Finns det krav på objektivitet och likabehandling samt leder detta till begränsningar i processledning och åberopsbörd för boutredningsmannen?

1.3 Avgränsningar

Med tanke på att det arbete boutredningsmannen har att utföra kan spänna över många rättsområden och involvera en mängd olika aktörer är vissa avgränsningar nödvändiga för att genomföra detta arbete.

Framställningen är en redogörelse för gällande rätt avseende det svenska boutredningsmannaförfarandet. Andra rättsordningar samt internationell och EU-rätt ligger därmed utanför arbetets omfattning. Fokus kommer ligga på boutredningsmannens ställning i förhållande till dödsbodelägarna och därmed kommer ingen vikt läggas vid andra aktörer som exempel utomstående borgenärer.

Den privata förvaltningen som handhas av dödsbodelägarna kommer endast inledningsvis beskrivas för fortsatt förståelse. I övrigt kommer fokus ligga på av tingsrätten förordnad boutredningsman som är utomstående. Således kommer boutredningsman som är dödsbodelägare och testamentsexekutor lämnas utanför denna framställning. Detsamma gäller de fall då dödsboet förvaltas av konkursförvaltare.

Boutredningsmannen intar genom regler i både ärvdabalken och äktenskapsbalken rollen som bodelningsförrättare och skiftesman. En viktig

utgångspunkt i den fortsatta framställningen är att detta görs i form av boutredningsman och att de arbetsuppgifter och befogenheter som detta innebär tillkommer boutredningsmannen. Således kommer inte bodelningsförrättare och skiftesman ligga i fokus för framställningen utan endast då boutredningsmannen beklär sig dessa roller.

Vid jämförelsen mellan boutredningsmannens arbete som beslutsfattare och domstolsprocessen kommer jämförelsen enbart att göras med dispositiva tvistemål.

1.4 Metod

För att undersöka den ställning boutredningsmannen intar enligt gällande svensk rätt samt vad det bakomliggande syftet är med förfarandet används med fördel en rättsdogmatisk metod. Denna metod innebär att lösa en frågeställning genom en användning av de allmänt accepterade rättskällorna. Dessa källor är lagtext, förarbeten, doktrin och rättspraxis.⁶ Den rättsdogmatiska metoden kan sägas innebära en abstrakt och en konkret uppgift. Den abstrakta uppgiften är att fastställa en regels innebörd och tillämpning. Den konkreta uppgiften är istället att förklara sättet regeln ska tillämpas i det konkreta fallet.⁷ I denna framställning om boutredningsmannen förefaller därmed denna metod vara bäst lämpad.

Lagtext ger i detta fall väldigt lite vägledning och själva boutredningsmannaförfarandet vilar mycket på de ospecificerade befogenheter som grundar sig i ärvdabalken. Rättsdogmatiken ger då ett utrymme att söka vidare efter vad som är i enlighet med svensk rätt i de lägre stående källorna. Den rättsdogmatiska analysen öppnar därmed upp för en möjlighet att granska tillämpningen av den framställda lösningen. Det ges utrymme att undersöka grunderna för den ställning som boutredningsmannen har i förhållande till dödsbodelägarna.⁸

⁶ Se Nääv, Zamboni (2018) s. 21.

⁷ Se Nääv, Zamboni (2018) s. 30.

⁸ Se Nääv, Zamboni (2018) s. 35 f.

Den intervju som redovisas har genomförts på så sätt att två aktiva boutredningsmän har fått svara på samma frågor skriftligt. Intervjun redovisas i bilaga 1.

1.5 Forskningsläge

Forskningsläget på området boutredningsmannen är mycket tunt. De gånger det svenska boutredningsmannaförfarandet omnämns i text är det oftast i en större kontext som en del av allmänna framställningar om arv och dödsboförvaltning.

Det finns väldigt få tidigare examensarbeten om boutredningsmannaförfarandet. De som finns har andra syften och skiljer sig därmed väsentligt från denna framställning. Här kan nämnas Boutredningsmannainstitutet av Emma Damgaard samt Särskild dödsboförvaltning av Filip Henriksen.

1.6 Material

Att det är sparsamt med doktrin i detta ämne gör att jag har fått använda mig av begränsade delar av mycket material. Inhämtandet av information har därmed varit svårt. I övrigt används de sedvanliga rättskällorna. Både ärvdabalken och äktenskapsbalken har stått i fokus samt de bakomliggande propositionerna. Det har företagits en utredning om att ersätta boutredningsmannaförfarandet med dödsboförvaltare genom SOU 1998:110. Utredningen har inte lett till något förslag men den har trots det använts i denna framställning för en fördjupande redogörelse.

Vad gäller doktrin finns mycket av materialet rörande boutredningsmannaförfarandet i arbeten gällande mer övergripande arvsrättslig eller bodelningsrättslig karaktär. Boutredningsmannaförfarandet tas i dessa källor upp i vissa delar. Det material som framförallt har använts är Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap av Singer och Brattström och Arvsrätt av Saldeen. När det gäller framställningen av boutredningsmannen

i rollen som bodelningsförrättare och skiftesman har Tottie och Telemans kommentar till äktenskapsbalken varit en viktig källa.

Frågorna detta arbete rör är i stora delar av praktisk karaktär och för att ge en annan bild av boutredningsmannaförfarandet har det genomförts två kvalitativa intervjuer med av tingsrätten förordade boutredningsmän. Intervjuerna redovisas tillsammans och är tänkta att leda till diskussion samt att eventuellt påvisa en skillnad mellan teori och praktik. Intervjuer används för att ge en bild av vad praktiskt verksamma jurister kan anse om sin roll som boutredningsman.

1.7 Disposition

Det inledande kapitlet beskriver arbetets utgångspunkt samt de premisser som den följande framställningen grundar sig på. Där beskrivs arbetets syfte och de frågeställningar som besvaras för att uppfylla syftet. Vidare förklaras de avgränsningar som är nödvändiga samt den metod som arbetet har som utgångspunkt. Även material och det aktuella forskningsläget som är aktuellt avseende framställningen beskrivs i detta kapitel.

I den följande delen som är andra kapitlet beskrivs dödsboförvaltning övergripande. Fokus läggs på dödsboförvaltning samt de situationer som kan föranleda att en boutredningsman utses för detta ändamål. Denna del är av deskriptiv natur för förståelse av den fortsatta framställningen.

Det tredje kapitlet kommer uteslutande handla om boutredningsmannen där dennes uppgifter i och med övertagandet av dödsboförvaltningen beskrivs. Även de roller som boutredningsmannen kan inta redogörs för och de befogenheter och skyldigheter som denne har att förhålla sig till.

Nästkommande del som är det fjärde kapitlet kommer beröra de huvudsakliga frågeställningarna. Kapitlet fokuserar på den ställning boutredningsmannen intar i förhållande till dödsbodelägarna samt grunden för detta förhållande. Därtill redogörs för boutredningsmannaförfarandet

som domstol och de eventuella förhållningsregler som boutredningsmannen har att arbeta utifrån.

I det femte kapitlet redogörs de intervjuer som gjorts med praktiskt aktiva boutredningsmän.

Det sjätte och sista kapitlet är en avslutande analytisk del där de aktuella frågeställningarna återkopplas till och besvaras utifrån den tidigare redogörelsen. Arbetet knyts sedan ihop med en avslutning.

2 Dödsboförvaltning

2.1 Inledning

Dödsboförvaltning kan ordnas på olika sätt även om själva grundsyftet är det samma. Det kan beskrivas övergripande som att det kan göras genom privat förvaltning eller offentlig förvaltning. Privat förvaltning sköts av dödsbodelägarna själva och är normalfallet. Offentlig förvaltning är istället fallet när en av tingsrätten förordnad boutredningsman sköter förvaltningen och avvecklingen.⁹ I detta kapitel beskrivs inledande vad ett dödsbo är och hur den privata förvaltningen genom dödsbodelägare ser ut. Därefter flyttas fokus till den offentliga förvaltningen av dödsbon. Avslutningsvis beskrivs hur en boutredningsman kommer in i processen med dödsboförvaltning och tar över arbetet från de som tidigare ansvarade för förvaltningen.

2.2 Vad är ett dödsbo och vem förvaltar det?

Ett dödsbo uppstår automatiskt när en person avlider. Dödsboet är en juridisk person som företräds av dödsbodelägarna. Dödsboet tar vid frånfallet över de ekonomiska angelägenheterna från den avlidne.¹⁰ De inledande bestämmelserna gällande ett dödsbo regleras i 18 kap ÄB. Där konkretiseras dödsbodelägarkretsen samt de skyldigheter som uppkommer i och med dödsboets uppkomst.

Dödsbodelägare är exempelvis make, sambo, arvingar och testamentstagare i enlighet med 18 kap 1§ ÄB. Vem som faktiskt är dödsbodelägare beror på hur arvssituationen ser ut i det enskilda fallet. Efterlevande make är oftast dödsbodelägare. Finns det inga gemensamma barn och den avlidne har testamenterat bort all sin egendom är den efterlevande maken endast dödsbodelägare fram tills bodelning är gjord. Vad gäller sambo är denne

⁹ Se Saldeen (2006) s. 135.

¹⁰ Se Brattström, Singer (2015) s.155.

endast dödsbodelägare fram till dess att bodelning gjorts.¹¹ I vissa fall är inte bröstarvingar dödsbodelägare, detta är fallet när de är gemensamma barn till den avlidne och den efterlevande maken. Eftersom de endast får rätt till efterarv så har de ingen rätt till arvet vid första förälderns död. I det fallet kommer bröstarvingarna istället vara dödsbodelägare i den efterlevandes dödsbo. Skulle bröstarvingarna däremot vara särkullbarn till den avlidne kommer de ärva direkt och därmed vara dödsbodelägare. Med arvingar menas i övrigt de som enligt reglerna i ärvdabalken har rätt att få del av arvet ur boet.¹²

Testamentstagare är också dödsbodelägare under förutsättning att denne är universell testamentstagare. Det vill säga att den har blivit testamenterad en andel i boet. En testamentstagare som endast blivit testamenterad en viss sak, det vill säga en legatarie är inte dödsbodelägare.¹³

Skulle det föreligga oklarheter om ett testamentes giltighet är personen testamentet berör dödsbodelägare fram till dess att frågan är avgjord.¹⁴

Dödsbodelägarna ska företräda boet och förvalta egendomen tillsammans och därför är det av vikt att fastställandet av vem som är dödsbodelägare går rätt till.¹⁵ Som en utgångspunkt ska det råda enighet mellan dödsbodelägarna vid de beslut som fattas gällande dödsboet.¹⁶ Det är dock även möjligt att de tillsammans utser någon av dödsbodelägarna att genom fullmakt företräda boet ensamt.¹⁷

¹¹ Se Brattström, Singer (2015) sid. 156.

¹² Se Eriksson (2008) s. 258.

¹³ Se Agell (2003) s. 28.

¹⁴ Se Saldeen (2006) s. 133.

¹⁵ Se Brattström, Singer (2015) s. 156.

¹⁶ Se Brattström, Singer (2015) s. 160.

¹⁷ Se Molin, Bokelund Svensson (2010) s. 20.

2.3 Vilka inledande skyldigheter uppkommer?

Innan själva förvaltningen och utredningen av dödsboet kan påbörjas kan det vara nödvändigt med en provisorisk förvaltning. Den provisoriska förvaltningen företas till exempel av den som sambodde med den avlidne till dess att förvaltningen kan övergå till dödsbodelägarna.¹⁸ Syftet med en provisorisk dödsboförvaltning är att sköta om boet och att informera samt kalla på samtliga dödsbodelägare så att den definitiva dödsboförvaltningen kan komma igång.¹⁹

När själva dödsboutredningen startats ska två parallella uppgifter skötas. Dödsboets egendom ska förvaltas och dödsboet ska utredas avseende de eventuella tillgångar och skulder som finns. Själva förvaltningen är av mer praktisk art och innefattar bland annat att betala räkningar och säga upp avtal som inte längre är nödvändiga.²⁰ Den utredande delen av dödsbodelägarnas uppgifter blir att kartlägga den avlidnes tillgångar och skulder. Tillgångar och skulder kan vara banktillgodohavanden, fysiska tillgångar i hemmet och bankfack, värdepappersinnehav samt lån och krediter.²¹ Det föreligger ett avvecklingssyfte bakom hela förfarandet.²²

En av de viktigaste uppgifterna för dödsbodelägarna är att upprätta bouppteckningen, vilket regleras i 20 kap ÄB. Den ska upprättas inom tre månader från dödsdagen enligt 20 kap 1 § ÄB och skickas in till skatteverket inom en månad efter det enligt 20 kap 8 § ÄB. Det är skatteverket som övervakar bouppteckningsupprättandet och kan förelägga dödsbodelägarna med vite att upprätta bouppteckning eller att komplettera en bristfällig sådan.²³ I bouppteckningen specificeras de tillgångar och skulder den avlidne hade vid dödsdagen. Bouppteckningen kommer vara

¹⁸ Se Brattström, Singer (2015) s. 161 f.

¹⁹ Se Saldeen (2006) s. 135.

²⁰ Se Brattström, Singer (2015) s. 162.

²¹ Se Brattström, Singer (2015) s. 162.

²² Se Saldeen (2006) s. 142.

²³ Se Saldeen (2006) s. 143.

underlaget för det kommande arvskiftet samt grunden för den eventuella efterarvsrätt som finns.²⁴ Den styrker även vem som är dödsbodelägare och kommer därigenom fungera som legitimation för deras befogenheter.²⁵ Det är således först i och med bouppteckningen som dödsbodelägarkretsen fastställs. Detta medför att det är först då som dödsbodelägarna faktiskt kan företräda dödsboet.²⁶

De tillgångar och skulder som finns tas upp till marknadsvärdet och avser värdet vid dagen för dödsfallet. Även den efterlevande makens tillgångar och skulder ska tas upp enligt 20 kap 4 § ÄB. Det genomförs bouppteckningsförrättning dit samtliga dödsbodelägare samt make, sambo och efterarvingar kallas enligt 20 kap 2 § ÄB. I vissa fall kan det räcka med att en dödsboanmälan görs istället för en bouppteckning. Dödsboanmälan kan endast ersätta bouppteckningen i de fall dödsboet är av mycket ringa värde i enlighet med 20 kap 8a §. Detta är dock uteslutet när det finns fast egendom eller tomträtt som innehas av dödsboet.²⁷

Det kommande arbetet med dödsboet innefattar betalning av de eventuella skulder som finns i dödsboet.²⁸ Arbetet leder till slut till att arvskifte kan företas. Legatarier tillskiftas legat, testamentstagare sin andel och arvingar ärver i enlighet med den berättigade andelen. Arvskiftet realiseras oftast genom ett skiftesavtal, vilket är en överenskommelse mellan dödsbodelägarna om hur dödsboets tillgångar ska skiftas.²⁹

Avvecklingssyftet präglar hela förfarandet. Detta gör att inga rättshandlingar får ingås för dödsboets räkning om de inte är förenliga med syftet i enlighet med 18 kap 3 § ÄB. Normala rättshandlingar kan exempelvis vara betala kostnader för begravning, upprättande av bouppteckning och förvaltning av dödsboet.

²⁴ Se Brattström, Singer (2015) s. 163.

²⁵ Se Brattström, Singer (2015) s. 163 och Saldeen (2006) s. 134.

²⁶ Se Molin, Bokelund Svensson (2010) s. 18.

²⁷ Se Brattström, Singer (2015) s. 168.

²⁸ Se Brattström, Singer (2015) sid. 169.

²⁹ Se Brattström, Singer (2015) s. 192 f.

Utöver de allmänna bestämmelserna om dödsboförvaltning finns det ingen detaljreglering för privat dödsboförvaltning på grund av det krav på enighet som finns mellan dödsbodelägarna.³⁰

2.4 Hur utses boutredningsman samt vad föranleder detta?

I vissa fall går inte den privata dödsboutredningen och förvaltningen enligt allas önskan. En boutredningsman kan då utses. Anledningen kan vara att dödsbodelägarna är osams och därmed inte kan få till stånd någon form av samarbete. Orsaken kan också vara att de inte kan enas över hur den nödvändiga förvaltningen ska ske.³¹ Det kan även vara så att de inte kan komma överens om fördelningen av dödsboets tillgångar. Man kan även tänka sig en situation där ett samarbete är omöjligt på grund av mer praktiska problem. Ett exempel på detta är när dödsbodelägarna bor på olika ställen, till och med utomlands och att dödsboet finns på ett helt annat ställe. En boutredningsman kan i dessa fall ta över arbetet och lösa det dödsbodelägarna inte själva klarar av.³² Det kan även vara så att dödsboet är av komplicerad art på grund av de tillgångar som finns i boet.³³ Detta i sig kan föranleda att dödsbodelägarna ansöker om boutredningsman som besitter den kunskap som krävs för att utreda och avveckla dödsboet.³⁴

Alla dödsbodelägare har möjlighet att ensamt ansöka om att tingsrätten ska förordna en boutredningsman för dödsboet i enlighet med 19 kap 1 § 1 st. ÄB. Detta görs genom en ansökan till tingsrätten där man genom bifogad bouppteckning eller om denna inte är upprättad, genom övrigt underlag visar på vilka som ingår i delägarkretsen i enlighet med 19 kap 2 § ÄB. Det finns inget krav på att sökande dödsbodelägare ska motivera sin ansökan om varför boutredningsman behövs. Domstolen gör således ingen prövning om

³⁰ Se Saldeen (2006) arvsrätt s. 147.

³¹ Se Eriksson (2008) s. 263.

³² Se Grauers (2016) s. 203.

³³ Se Håkansson, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap. 1 §, Lexino 2014-09-01.

³⁴ Se Grauers (2016) s. 203.

det är påkallat att förordna om boutredningsman. Därmed har varje dödsbodelägare en rätt att få en boutredningsman förordnad för dödsboet.³⁵ Förutom dödsbodelägarna kan även testamentsexekutor, legatarier och borgenärer enligt 19 kap 1 § 1 st. ÄB se till att boutredningsman förordnas.

Tingsrätten har därefter att utse en lämplig boutredningsman. Boutredningsmannen ska vara lämplig utifrån det boets beskaffenhet kräver enligt 19 kap 3 § ÄB. Sökanden kan om denne vill föreslå lämplig boutredningsman. Övriga dödsbodelägares mening ska inhämtas av tingsrätten enligt 19 kap 9 § ÄB. Om dödsbodelägarna inte är överens om saken är det mest lämpligt om tingsrätten förordnar en annan boutredningsman än den som föreslagits.³⁶ Den tilltänka boutredningsmannen måste vidare samtycka till förordnandet enligt 19 kap 9 § 3 st. ÄB. I de fall det är brådskande kan förordnandet om boutredningsman avseende dödsboet även göras interimistiskt på yrkande av sökanden.³⁷

Som en huvudregel gäller förordnandet fram tills dess att boutredningsmannen slutfört sitt uppdrag. Denne kan då begära sitt entledigande av tingsrätten enligt 19 kap 15 § 4 st. ÄB. Boutredningsmannen kan även innan det bli entledigad av tingsrätten, antingen på dödsbodelägarnas initiativ eller av boutredningsmannen själv. Boutredningsmannen kan begära sitt entledigande om han visar att det finns skälig orsak enligt 19 kap 5 § 1 st. ÄB. Boutredningsmannen kan vidare fråntas uppdraget om denne inte är lämplig eller annan särskild orsak föreligger enligt 19 kap 5 § 2 st. ÄB. Detta gäller om det begärs av någon vars rätt är beroende av den utredning boutredningsmannen har att företa eller att det uppdagas på ett annat sätt.³⁸ Boutredningsmannen ska vidare entledigas om alla dödsbodelägarna tillsammans ansöker om det och det inte föreligger fara för någons rätt som

³⁵ Se Molin, Bokelund Svensson (2010) s. 21.

³⁶ Se Eriksson (2008) s. 263.

³⁷ Se Molin, Bokelund (2010) s. 22.

³⁸ Se SOU 1998:110 s. 241.

är beroende av utredningen enligt 19 kap 6 § ÄB.³⁹ Vid ett eventuellt entledigande ska boutredningsmannen ges tillfälle att yttra sig över saken enligt 19 kap 9 § 3 st. ÄB.

³⁹ Se SOU 1998:110 s. 241.

3 Boutredningsman

3.1 Inledning

När boutredningsmannen blivit förordnad av tingsrätten inleds det arbete som denne övertar från dödsbodelägarna. Det tillkommer även ytterligare skyldigheter för att själva dödsboutredningen och förvaltningen ska göras på ett lämpligt sätt. Detta kapitel beskriver hela boutredningsmannaförfarandet. Fokus ligger på de uppgifter som förvaltning och utredning av ett dödsbo innefattar men även de uppgifter som denne får vid bodelning och arvskifte. Särskilt ska belysas de olika befogenheter som tillkommer boutredningsmannen samt det bakomliggande syftet med den offentliga förvaltningen av dödsbon i Sverige.

3.2 Boutredningsmannens uppgifter

Boutredningsmannen har enligt 19 kap 11 § att utföra alla för boets erforderliga åtgärder. Som tidigare nämnts är uppgiften delad mellan utredande arbete och förvaltande arbete. Målet är att till slut avveckla boet.⁴⁰ Vad som är speciellt med boutredning är att omfattningen av arbetet och de krav som ställs på förvaltning och utredning för boutredningsmannen är beroende av boets beskaffenhet. Således skiftar det beroende på omständigheterna i det enskilda fallet.⁴¹

Den förvaltande delen av boutredningsmannens arbete är att ta hand om boets tillgångar. Se till att saker av värde, exempelvis konst och andra värdeföremål finns i tryggt förvar. Det finns även en skyldighet att se till att försäkring finns som avser dödsboets tillgångar. Det är vidare inte nödvändigt att boutredningsmannen förvaltar all den dödes egendom personligen utan vissa saker kan om det anses lämpligt, företas av närstående. Boutredningsmannen ska även se till att dödsboets skulder

⁴⁰ Se Håkansson, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap. 11 §, Lexino 2012-07-01.

⁴¹ Se Saldeen (2006) s. 147 f.

betalas, det kan vara allt från begravningskostnader till eventuella kvarstående räkningar för hyra och liknande.⁴²

I de fall dödsboet driver verksamhet av någon form ska boutredningsmannen ta ställning till vad som ska göras med denna. I vissa fall får det anses motiverat att verksamheten fortsätter och då kan en lämplig person utses att tillfälligt ta över. Det kan även vara motiverat att verksamheten avslutas.⁴³

De medel som tillhör dödsboet har boutredningsmannen en skyldighet enligt 19 kap 14 § ÄB att se till att de finns på bankkonto i dödsboets namn. Inom uppgiften att förvalta dödsboets egendom tillkommer även en redovisningsskyldighet enligt 19 kap 14 a § ÄB. Boutredningsmannen ska före den 1 april varje år avge redovisning för sin medelsförvaltning avseende föregående kalenderår.

En viktig del av boutredningen är att se till att bouppteckning är upprättad. Det är en skyldighet som tillkommer boutredningsmannen i de fall en sådan är förordnad. Boutredningsmannen ska enligt 20 kap 2 § bestämma tid och plats för bouppteckningens förrättning och utse två gode män att vara bouppteckningsförrättare. Detta betyder då att boutredningsmannen inte kan förrätta bouppteckningen själv.⁴⁴

Innan själva arvs skiftet genomförs ska legat utges till de eventuella legatarier som finns enligt 22 kap 1 § ÄB. Denna uppgift tillkommer boutredningsmannen. Denne ska innan legatet utges se till att utgivandet inte äventyrar eventuella borgenärers rätt samt att testamentet har blivit giltigt genom godkännande eller att klandertiden löpt ut.⁴⁵

I processen intar även boutredningsmannen rollen som bodelningsförrättare vid en eventuell bodelning och skiftesman vid det kommande arvs skiftet.

⁴² Se Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap 11 §, Zeteo 2019-02-21.

⁴³ Se Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap 11 §, Zeteo 2019-02-21.

⁴⁴ Se Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 20 kap 2 § Zeteo 2019-02-21.

⁴⁵ Se Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 22 kap 1 §, Zeteo 2019-02-21.

Detta är två omfattande roller som utökar både boutredningsmannens skyldigheter och befogenheter och därför avhandlas detta under en separat rubrik, se kap 3.4.

Boutredningsmannen ansvarar för förvaltningen av dödsboet genom uppgifter likt de som dödsbodelägarna i normalfallet har. Även om ett dödsbo är en juridisk person likt ett bolag som kan ingå bindande avtal och företa andra rättshandlingar är detta inte tanken med förfarandet. Syftet är att få till stånd en delning av kvarlåtenskapen och att därmed avsluta dödsboet. Endast rättshandlingar som syftar till att utreda boet och att skifta arvet är av den anledningen tillåtna.⁴⁶

3.3 Boutredningsmannens befogenheter

Som en utgångspunkt gäller att boutredningsmannen i och med förordnandet ensam företräder boet enligt 19 kap 12 §. Boutredningsmannens befogenheter blir därmed omfattande. I och med boutredningsmannens förvaltning inträder olika uppgifter beroende på dödsboets tillgångar. Det kan i vissa fall vara aktuellt att avyttra boets egendom, exempelvis bostad eller lösöre för att kunna betala dödsboets skulder.⁴⁷

Boutredningsmannens befogenheter gällande avyttring av egendom är beroende av vilken typ av tillgång det gäller. Fastigheter och tomträtter får inte utan vidare överlåtas efter boutredningsmans beslut. Enligt 19 kap 13 § ÄB krävs skriftligt samtycke av dödsbodelägarna i dessa fall. Ifall det är behövligt och boutredningsmannen inte får samtycke från dödsbodelägarna kan han ansöka hos tingsrätten om tillåtelse att avyttra egendomen. Detta är således en inskränkning i boutredningsmannens befogenheter att företa alla för boets utredning erforderliga åtgärder. Bakgrunden till denna särreglering gällande just fastighet och tomträtt är den särställning som dessa egendomstyper intagit historiskt i svensk rätt. På grund av betydelsen

⁴⁶ Se Grauers (2016) s. 202.

⁴⁷ se Håkansson, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap. 11 §, Lexino 2012-07-01

fastigheter och särskilt jordbruksfastigheter haft för slakten har det medfört att dessa åtnjuter ett högre skydd i boutredningsprocessen. Även om vikten av detta inte kvarstår i dagens samhälle är likväl kravet kvar och för att tingsrätten ska medge boutredningsmannens yrkande om försäljning ska det föreligga starka skäl.⁴⁸

HD har återkommande prövat frågor gällande boutredningsmannens tillstånd att försälja fastigheter. I NJA 2009 s. 90 hade domstolen att ta ställning till om tillstånd till försäljning skulle ges i ett dödsbo med 7 dödsbodelägare. Två av dem motsatte sig försäljning med hänvisning till att en av dem hade bott i fastigheten hela livet och ville tillskiftas denna. Det saknades dock ekonomiska möjligheter för att göra så. HD uttalade att tillstånd till försäljning endast ska ges undantagsvis. Om inte dödsbodelägarna är överens ska lika andelar av fastigheten tillskiftas dödsbodelägarna. För att tillstånd ska kunna ges måste tydligt underlag förebringas som kan visa på grunden till att fastigheten måste säljas. Boutredningsmannens ansökan om försäljning avslogs därför.

I NJA 1994 s. 141 kunde en av dödsbodelägarnas samtycke inte inhämtas då denne själv ville köpa fastigheten för samma pris som boutredningsmannen hade för avsikt att sälja den för till utomstående. Högsta domstolen nekade tillstånd till försäljning på grund av dödsbodelägarens vilja att överta egendom. När en dödsbodelägare har en vilja att överta fastighet som ingår i dödsbo ska boutredningsmannen som en utgångspunkt låta denna ingå i arvskiftet.

Vid försäljning av annan egendom än fastighet och tomträtt finns inget krav på samtycke från dödsbodelägarna. Istället ställs ett krav enligt 19 kap 11 § 3 st. ÄB på inhämtande av dödsbodelägarnas mening rörande en avyttring eller annan liknande åtgärd. Detta krav på inhämtande av delägarnas mening gäller exempelvis i de fall då en rättshandling kan antas inverka i avsevärd mån på någon delägars behållning i boet. Även det fallet att beslutet gäller

⁴⁸ Se Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap 13 §, Zeteo 2019-02-21.

avveckling av rörelse, avyttring av egendom som har särskilt värde för delägarna eller uppgörelse med borgenärer ges som exempel på situation där delägarnas mening ska inhämtas. Detta gäller endast om inhämtandet lämpligen kan göras. Att dödsbodelägarnas mening ska inhämtas är endast av rådgivande betydelse. Det är fortfarande boutredningsmannen som beslutar i dessa frågor.⁴⁹

Boutredningsmannens befogenheter omfattar även att företräda dödsboet i rättsliga processer samt mot tredje man enligt 19 kap 12 § ÄB. Således omfattar befogenheterna inte bara boets förvaltning och utredning utan även alla rättshandlingar och processer utåt. Vidare är det inte bara i domstol som boutredningsman företräder boet utan även gentemot myndigheter.⁵⁰

Vissa befogenheter tillkommer även boutredningsmannen i rollen som bodelningsförrättare och skiftesman. Detta behandlas i ett eget avsnitt, se nedan.

3.4 Boutredningsmannen som bodelningsförrättare och skiftesman

Bodelningsförrättare och skiftesman är de som beslutar om hur bodelning eller arvskiftet ska gå till. Genom hänvisningar till boutredningsmannaförfarandet i både ärvdabalken och föräldrabalken får boutredningsmannen i vanliga fall automatiskt denna uppgift för det fall boutredningsmannen är förordnad av tingsrätten. I denna framställning beskrivs bodelningsförrättare och skiftesman som en del av boutredningsmannaförfarandet och ingen särskilnad görs därmed. I beaktande kan dock tas att det finns situationer där boutredningsmannen inte automatiskt får denna befogenhet eller där situationen i övrigt blir annorlunda.

⁴⁹ Se Andersson (1992) s. 104.

⁵⁰ Se Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap 12 §, Zeteo 2019-02-21.

3.4.1 Bodelningsförrättare

Bodelningsförrättare är en person som i de fall makarna inte kan komma överens beslutar om hur bodelningen ska gå till.⁵¹ När en person avlider och denne har en efterlevande make ska en bodelning i de allra flesta fall göras innan arvet kan skiftas. Boutredningsmannen ges denna uppgift genom 17 kap 1 § 2 st. ÄktB om en sådan är förordnad. Således är boutredningsmannen automatiskt bodelningsförrättare. De regler boutredningsmannen i detta fall har att förhålla sig till finns i 17 kap ÄktB. Boutredningsmannens befogenheter i sin roll som bodelningsförrättare framgår av 17 kap 6 § ÄktB. Det framgår där att som bodelningsförrättare kan man fatta beslut om hur bodelningen ska ske i de fall parterna inte kan komma överens i saken. Som en utgångspunkt ska därmed bodelningsförrättaren förmå efterlevande make och den avlidnes arvingar och testamentstagare att komma överens om bodelningen. Skulle detta inte fungera av någon anledning har bodelningsförrättaren som uppgift att besluta om hur bodelningen ska ske.⁵² Då boutredningsman är bodelningsförrättare är bodelningen aktuell på grund av ena makens död. Bodelningen är då istället mellan efterlevande make och den dödes arvingar och universella testamentstagare enligt 9 kap 5 § ÄktB.

I rollen som bodelningsförrättare blir boutredningsmannen därmed beslutsfattare och är både behörig och skyldig att pröva tvistiga frågor mellan parterna. Både gällande frågor huruvida vissa bodelningsregler är tillämpliga eller inte samt vem av parterna viss egendom ska tillhöra.⁵³ Exempelvis kan det gälla redovisningsplikt, värdering av tillgångar och skulder som tillhör dödsboet eller efterlevande make, andelsberäkning, yrkande om jämkning och lottläggning.⁵⁴

⁵¹ Se Agell, Brattström (2018) s. 176.

⁵² Se Andersson (1992) s. 147.

⁵³ Se Agell, Brattström (2018) s. 176.

⁵⁴ Se Grauers (2016) s. 93.

Frågor som rör tredje man ligger dock utanför befogenheten. Att ta beslut om en tillgång ska anses tillhöra en av makarna eller någon utomstående är trots det möjligt, dock inte med bindande verkan för tredje man.⁵⁵

3.4.2 Skiftesman

Precis som vad gäller bodelningsförrättare är boutredningsman automatiskt skiftesman i de fall dödsboet står under förvaltning av sådan enligt 23 kap 5 § ÄB. Själva förfarandet som boutredningsmannen har att förhålla sig till som skiftesman är mycket likt rollen som bodelningsförrättare.

Boutredningsmannen ska först och främst biträda dödsbodelägarna och därigenom försöka förmå dem att komma överens om hur skiftet ska gå till.⁵⁶ Skulle en samförståndslösning som mynnar ut i ett avtal inte komma till stånd har boutredningsmannen att besluta om hur arvskiftet ska göras.⁵⁷ Som skiftesman har boutredningsmannen som uppgift att bestämma tid och plats för arvskifte samt att kalla dödsbodelägarna till förrättningen av denna.⁵⁸

Utgångspunkten är att förmå dödsbodelägarna att komma överens om skiftet och därmed endast tvångsskifta boets egendom i undantagsfall. I det fallet de inte kan komma överens trots försök har boutredningsmannen i jobbet som skiftesman att pröva tvistiga frågor mellan parterna. Därigenom ska storleken av arvs och testamentslotterna bestämmas samt vilken egendom som ska falla på vilken lott.⁵⁹

Precis som i jobbet som bodelningsförrättare kan inte boutredningsmannen som skiftesman besluta huruvida viss egendom ingår i dödsboet eller om den tillhör någon utomstående med bindande verkan mot tredje man.⁶⁰

⁵⁵ Se Tottie, Teleman (2018) s 493.

⁵⁶ Se Andersson (1992) s. 175.

⁵⁷ Se Håkansson, Ärvdabalk (1958:637) 23 kap. 5 §, Lexino 2012-07-01.

⁵⁸ Se Håkansson, Ärvdabalk (1958:637) 23 kap. 5 §, Lexino 2012-07-01.

⁵⁹ Se Walin, Lind (2009) s. 382.

⁶⁰ Se Walin, Lind (2009) s. 382.

Vissa frågor som rör särskilt arvskiftet blir aktuella för boutredningsmannen att ta ställning till. Det kan behövas en bedömning av huruvida någon transaktion ska anses utgöra förskott på arv. Det kan också vara aktuellt att göra en bedömning av vilken andel av dödsboet som ska utgöra efterarv efter tidigare make. Alternativt om det är fråga om förkovran på grund av ökade tillgångar efter tidigare makes bortgång. Vidare kan också prövas frågor om kränkning av laglott.⁶¹

Både i arbetet som bodelningsförrättare och skiftesman ska dock boutredningsmannens arbete i denna del vara av relativt enkel beskaffenhet. Denne ska inhämta de underlag som behövs för att pröva de aktuella frågorna och kan ålägga parterna att frambringa underlag för prövningen.⁶²

Det är dock inte nödvändigtvis så att boutredningsmannen har att pröva ovan frågor självmant. Vissa saker ligger inom uppgifterna automatiskt och vissa frågor krävs att någon av parterna i tvisten åberopar och därmed begär att boutredningsmannen ska avgöra. Därmed får förfarandet i denna del många gånger likställas med ett domstolsförfarande. Den avslutande delen om boutredningsmannens ställning i förhållande till dödsbodelägarna kommer belysa detta, se under kapitel 4.⁶³

3.5 Syfte och historisk bakgrund

Dödsboförvaltning och boutredning är sedan länge en del av den svenska arvsrätten. Själva begreppet dödsbo konkretiseras som ett självständigt rättssubjekt i och med boutredningslagens tillkomst 1933. Detta fördes sedan vidare i ärvdabalken när den blev till 1958. Vissa ändringar har gjorts i ärvdabalken men i övrigt har vi än idag kvar samma lag. Sambor blev exempelvis del av kretsen dödsbodelägare genom att det uppstod en rätt till bodelning för efterlevande sambo 1987.⁶⁴

⁶¹ Se Walin, Lind (2009) s. 384.

⁶² Se Walin, Lind (2009) s. 385.

⁶³ Se Walin, Lind (2009) s. 383 ff.

⁶⁴ Se Walin, Lind (2009) s. 25.

Att det är dödsbodelägarna som handhar förvaltningen av ett dödsbo är sedan länge gällande i den svenska arvsrätten. Det var dock först i och med boutredningslagens tillkomst 1933 som boutredningsmannaförfarandet tillkom. Genom införandet av ärvdabalken 1958 överfördes reglerna om boutredningsman till 19 kap ÄB nästan oförändrade från boutredningslagen.⁶⁵ Det bakomliggande syftet med införandet av det svenska boutredningsmannainstitutet är att det finns ett behov av att avveckla dödsbon de gånger dödsbodelägarna inte klarar av det själva. Detta kan då bero på oenighet eller andra hinder. Därmed anses boutredningsmannaförfarandet förhindra att konflikter uppstår och gör att avvecklingen av dödsbon kan komma till stånd utan onödiga tidsutdräcker.⁶⁶ Även det faktum att det tidigare riskerades personligt ansvar för dödsboets skulder i vissa fall för dödsbodelägarna ligger till grund för införandet. Dödsbodelägarna kunde därigenom säkerställa att de inte personligen behövde svara för dödsboets skulder.⁶⁷ Även andra aktörers intressen som påverkas av boets förvaltning ligger till grund för systemet. Som exempel kan nämnas legatarier och utomstående borgenärer.⁶⁸ Som nämnt är boutredningsmannen utan särskilt förordnande både skiftesman och bodelningsförrättare i de fall det behövs. I och med boutredningslagens tillkomst 1933 infördes bodelning genom särskild förrättare och arvskitte genom skiftesman.⁶⁹

Med tanke på att regleringen kring boutredningsmannen i stort sett har varit identiskt sedan förfarandets uppkomst i och med boutredningslagen från 1933 går det att utläsa en hel del från motiven till den lagen i proposition nr 7 från 1933. Det uttalas att en av de viktigaste uppgifterna i och med boutredningslagen är att se till en ny förvaltningsordning som i vissa fall ska kunna träda istället för samförvaltningen.⁷⁰ Vad gäller boutredningsmannens

⁶⁵ Se Walin, Lind (2009) s. 87.

⁶⁶ Se Walin, Lind (2009) s. 87.

⁶⁷ Se Walin, Lind (2009) s. 87.

⁶⁸ Se Walin, Lind (2009) s. 87.

⁶⁹ Se Tottie, Teleman (2018) s. 483.

⁷⁰ Se prop. 1933:7 s. 77.

befogenhet nämns att han handlar fritt och självständigt i förhållande till alla intressenter i dödsboet.⁷¹ Lagrådet yttrar sig rörande propositionen om boutredningslag och kallar införandet av boutredningsmannaförfarandet i denna form ett ”synnerligen lyckligt grepp”.⁷² Vad gäller omfattningen av den reglering som boutredningsmannen har att förhålla sig till uttalar lagrådet att förslaget är präglad av klok måttfullhet. De anser att avveckling av dödsbon måste göras utefter de skiftande omständigheter som ett dödsbo innebär. Därmed anser de att det är välkomnat att regleringen är så pass generell att boutredningsmannen får vida befogenheter och att arbetet därmed kan anpassas efter vad som är lämpligt i det enskilda fallet.⁷³

3.6 Möjligheten att angripa boutredningsmannens beslut och åtgärder

Boutredningsmannens beslut i rollen som bodelningsförrättare går att angripa rättsligt. Den part som inte är nöjd med beslutet kan då väcka talan mot den andra parten i tingsrätten. Detta ska göras inom fyra veckor från det att delgivning av bodelningshandlingen skett enligt 17 kap 8 § 2 st. ÄB. Därigenom kan bodelningen istället komma att prövas av tingsrätten.⁷⁴

Vad gäller arvskiftet som har beslutats av boutredningsmannen i sin roll som skiftesman kan detta angripas på samma sätt som bodelningsbeslutet. Den delägare som inte är nöjd kan klandra beslutet på det sätt att den väcker talan mot övriga dödsbodelägare inom fyra veckor från delgivningsdagen.⁷⁵

Dödsbodelägarna kan vidare väcka skadeståndstalan mot boutredningsmannen enligt 19 kap 18 § ÄB som är skyldig att ersätta skada som denne uppsåtligen eller genom vårdslöshet har orsakat boet. Det spelar ingen roll huruvida förfarandet strider mot lag eller inte, avgörande är att det

⁷¹ Se prop. 1933:7 s. 79.

⁷² Se prop. 1933:7 s. 47.

⁷³ Se prop. 1933:7 s. 48.

⁷⁴ Se Grauers (2016) s. 94.

⁷⁵ Se Andersson (1992) s. 175.

handlar om ett agerande som inte är försvarligt sett utifrån normal akksamhet. Detta gäller både åtgärder och underlåtenhet att göra något.⁷⁶

Det finns en möjlighet för dödsbodelägarna att klandra den förvaltning av dödsboet som boutredningsmannen stått för enligt 19 kap 19 § ÄB. Detta ska göras inom ett år från det att slutredovisning avgivits. Klandertiden börjar från och med den dagen dödsbodelägare fått del av slutredovisningen som ska göras enligt 19 kap 15 § ÄB. Denna frist avseende klander av förvaltningen gäller även rörande skadeståndstalan enligt ovan.⁷⁷

⁷⁶ Se Walin, Lind (2009) s.140.

⁷⁷ Se Walin, Lind (2009) s.143.

4 Boutredningsmannens ställning i förfarandet

4.1 Ställningen i förhållande till dödsbodelägarna

Genom boutredningsmannaförfarandet överlämnas förvaltningen av dödsboet till boutredningsmannen. Dödsbodelägarna tappar därigenom möjligheten att förfoga över förvaltningen på det sätt de vill och anser lämpligt. De involveras i processen enbart genom att boutredningsmannen inhämtar deras mening rörande åtgärder av viktigare slag.⁷⁸ Dock utelämnas inte dödsbodelägarna helt till att lita på boutredningsmannens förvaltning. Utöver de möjligheter som finns att klandra beslut och föra skadeståndstalan avseende boutredningsmannens förvaltning och åtgärder föreligger även en redovisningsplikt för boutredningsmannen. I enlighet med 19 kap 14 a § ÄB ska boutredningsmannen varje år senast den 1 april avge redovisning för sin medelsförvaltning avseende föregående kalenderår. Redovisningen ska tillställas minst en dödsbodelägare och övriga dödsbodelägare samt rätten ska meddelas vem som tillställts redovisningen enligt andra stycket. Syftet med denna reglering är att öka dödsbodelägarnas kontroll över dödsboet när boutredningsman är förordnad.⁷⁹ Enligt tredje stycket i 14 a § kan dödsbodelägarna genom rätten med vite förmå boutredningsmannen att uppfylla de förpliktelser som åligger honom avseende redovisning enligt ovan.⁸⁰ Vidare ska redovisning av förvaltningen också göras när boet är redo för skifte till dödsbodelägarna enligt 19 kap 15 § ÄB.

Det finns ytterligare möjligheter för dödsbodelägarna att utöva kontroll över boutredningsmannens förvaltning genom 19 kap 17 § ÄB. Dödsbodelägarna kan därigenom begära av tingsrätten att boutredningsmannens förvaltning

⁷⁸ Se Saldeen (2006) s. 140 f.

⁷⁹ Se Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap 14a §, Zeteo 2019-02-21.

⁸⁰ Se Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap 14a §, Zeteo 2019-02-21.

ställs under tillsyn av god man. Denne ska utöva löpande kontroll av förvaltningen och gå igenom räkenskaperna. Dödsbodelägarna kan vidare begära att den gode mannen meddelar upplysning om boet och dess förvaltning.

Boutredningsmannen har rätt till arvode. Olikt andra förordnanden från tingsrätten betalas arvodet av dödsboet enligt 19 kap 19 § 2 st. ÄB. I de fall dödsboet inte kan betala på grund av att det inte finns tillräckligt med medel i dödsboet får den som ansökte om boutredningsman svara för kostnaden.⁸¹

I de fall god man har utsetts att övervaka boutredningsmannens förvaltning enligt ovan ligger betalningsansvaret också på dödsboet. I vissa fall kan dock de sökande dödsbodelägarna få stå för den gode mannens arvode.⁸²

4.2 Boutredningsmannen som domstol.

2016 antogs två nya förordningar gällande internationell privaträtt rörande bodelning som trädde i kraft 2019. I och med detta har regeringen genom proposition 2018/19:50 lämnat förslag på ny lag rörande bodelningar i internationella situationer som föreslås träda i kraft 1 juni 2019. Lagen reglerar domsrätt, lagval, verkställighet och erkännande rörande bodelning.⁸³ Propositionen är av intresse för denna framställning då regeringen har bedömt boutredningsmannen som en domstol enligt EU-förordningarna.⁸⁴ Regeringen kommer fram till att så kallad särskild boutredningsman, vilket är boutredningsman som inte är dödsbodelägare, ska anses vara domstol enligt förordningen i rollen som bodelningsförrättare. Framför allt lyfts opartiskheten och möjligheten till överprövning fram som grunder för definitionen.⁸⁵ Definitionen av domstol enligt förordningarna motsvarar definitionen enligt EU:s arvsförordning

⁸¹ Se Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap 19 §, Zeteo 2019-02-21.

⁸² Se Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap 17 §, Zeteo 2019-02-21.

⁸³ Se prop. 2018/19:50 s. 1.

⁸⁴ Se prop. 2018/19:50 s. 42.

⁸⁵ Se prop. 2018/19:50 s. 42 ff.

650/2012 och därmed är boudredningsmannen att anses som domstol även i rollen som skiftesman enligt arvsförordningen.⁸⁶

Familjerättskommittén berör i SOU 1964:34 om äktenskapsrätt frågan om bodelningsförrättarens och skiftesmannens förfarande och karaktären av deras beslut. Det framgår där att befogenheterna är att pröva frågor mellan makarna i en bodelning och mellan dödsbodelägarna vid arvsifte. Detta innebär både ett beslut om delning samt prövning av prejudiciella frågor mellan parterna. Vad gäller rollen som bodelningsförrättare kan det då handla om vem som äger viss egendom och huruvida denna ska anses vara enskild egendom eller giftorättsgods. Skiftesmannens prejudiciella frågor blir istället exempelvis arvsförskott eller vederlagsfrågor.⁸⁷

Även enligt Tottie och Teleman framgår det klart att bodelningsförrättarens arbete är av judiciell karaktär. Både då extraordinära rättsmedel går att tillämpa på förfarandet samt att det framgår klart av 17 kap 6 § ÄktB att bodelningsförrättarens behörighet även omfattar prejudiciella frågor. De uttalar i samband med det att: ”förrättningen har därigenom blivit än mer jämställd med en domstolsprövning i första instans.”⁸⁸

I proposition 1986/87:1 till äktenskapsbalken angående bodelningsförrättarens befogenhet enligt 17 kap 6 § nämns att bodelningsförrättaren ska pröva prejudiciella frågor i förhållande till själva bodelningen.⁸⁹ Sådana beslut som exempelvis vem av makarna egendomen tillhör, men även huruvida en tillgång ska anses tillhöra en make eller en utomstående. Bodelningsförrättaren kan därefter fatta beslut utifrån de ställningstaganden som blir bindande mellan makarna men inte gentemot tredje man.⁹⁰ Det framgår vidare att bodelningsförrättaren inte kan avhända sig en viss fråga som parterna eller en av dem vill att han ska pröva.⁹¹

⁸⁶ Se prop. 2014/15:105 s 29 ff.

⁸⁷ Se SOU 1964:34. s. 429 ff.

⁸⁸ Se Tottie, Teleman (2018) s. 484.

⁸⁹ Se prop. 1986/87:1 s. 224.

⁹⁰ Se prop. 1986/87:1 s. 224.

⁹¹ Se prop. 1986/87:1 s. 224.

Den svenska definitionen av domstol är mera strikt än den EU-rättsliga. Enligt Regeringsformen är domstol enligt 11 kap 1§ de allmänna domstolarna och förvaltningsdomstolarna. Andra domstolar inrättas med stöd av lag enligt 2 st. Det finns nu två domstolar som inrättats med stöd av lag, Arbetsdomstolen och Försvarsunderrättsdomstolen.

4.3 Objektivitet, åberopsbörda och processledning

Med tanke på boutredningsmannen som ett eventuellt domstolsliknande förfarande är domstolsprocessen och de förhållningssätt svenska domare har att arbeta utifrån av intresse för denna framställning. Nedan följer därmed en översiktlig genomgång av vissa av de förhållningsregler de svenska domstolarna har att arbeta utifrån.

En utgångspunkt för rättskipningen i Sverige är regleringen i 1 kap 9 § Regeringsformen som stadgar:

”Domstolar samt förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet.”

Förutom domstolar omfattas även privaträttsliga subjekt som genom överlämnande fullgör förvaltningsuppgifter. De krav på saklighet och opartiskhet som ställs på de svenska domstolarna kan sammanfattas i begreppet objektivitet. Domstolarna ska vara fria från godtyckligt dömande och ska beakta enbart relevanta omständigheter i processen. De resultat som ska nås i och med domen måste kunna grunda sig på just saklighet.⁹²

När det framstår som tydligt att förfarandet för boutredningsmannen som bodelningsförrättare och skiftesman i viss mån ska likställas med ett

⁹² Se Hirschfeldt, Regeringsform (1974:152) 1 kap. 9 §, Lexino 2019-01-01.

domstolsförfarande i första instans kan ett flertal frågor uppkomma rörande processen. Vilka förhållningsregler har boutredningsmannen att utgå ifrån? Finns det ett krav på processledning? Finns det ett tak för hur mycket processledning boutredningsmannen får företa? Finns det något krav på återopande för parterna?

Åberopande av rättsfaktum:

Vad gäller den dispositiva tvistemålsprocessen i allmän domstol är ett återopande av ett rättsfaktum ett krav för bifall till yrkandet. Det är nödvändigt för framgång att parten har återopat sådana omständigheter som gör att en viss regel går att tillämpa på situationen och därmed ger den yrkande parten rätt. I dispositiva tvistemål får domstolen inte beakta andra rättsfakta än de som har återopats av parten till stöd för dennes talan.⁹³

Processledning:

Utifrån domstolens opartiskhet i ett dispositivt tvistemål har det växt fram tydliga riktlinjer för hur denne ska arbeta för att verka för opartiskheten i processen. Domstolen har, samtidigt som den inte får gynna en part mer än en annan, en skyldighet att reda ut vad som är tvistigt mellan parterna och förmå dem att bygga upp sin talan på ett sådant sätt att frågan kan avgöras. Detta kallas materiell processledning. Genom denna processledning kommer domaren att påverka parternas talan och därmed riskera att påverka utgången av målet, vilket ska undvikas. Således finns en gräns som domaren i sin dömande verksamhet inte ska gå över, när processledning blir till rådgivning.⁹⁴ Den materiella processledningen regleras i 42 kap 8 § 2 st. Rättegångsbalken. Som lyder:

”Rätten skall, allt efter målets beskaffenhet, vid förberedelsen verka för att tvistefrågorna blir klarlagda och att parterna anger allt som de vill återopa i målet. Rätten skall genom frågor och påpekanden försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i parternas framställningar.”

⁹³ Se Westberg (2013) s 327.

⁹⁴ Se Westberg (2013) s. 335.

Att uttömmande reda ut var gränsen går för vilken processledning som är acceptabel för en domare ligger utanför denna framställnings syfte. Således följer här enbart en översiktlig genomgång samt vissa specifika omständigheter som kan vara värda att beakta. Den materiella processledningen har två intressen som ställs mot varandra, kravet på opartiskhet på ena sidan och en effektiv process på den andra. Domstolens möjligheter att processleda får således grunda sig i dessa omständigheter. Av vikt är att processledningens omfattning måste vara beroende av karaktären av det enskilda målet. Det kan av den anledningen inte vara möjligt att ställa upp tydliga gränser för vad som är normal processledning.⁹⁵ Man skiljer mellan de dispositiva tvistemålen och de indispositiva. Dispositiva tvistemål är mål där parterna styr processen i hög grad. Genom yrkanden begränsar de domstolens prövning och genom grunderna som åberopas till stöd för yrkandet begränsas vad domstolens dom kan grunda sig på. Vanliga förmögenhetsrättsliga tvistemål är dispositiva, exempelvis tvist om testamentes giltighet.⁹⁶ Den materiella processledningen kommer vara mer begränsad i ett dispositivt tvistemål på grund av förfarandets karaktär. Det är parterna som styr processen, både processens föremål och den bevisning som är aktuell. Domstolens materiella processledning bör därmed vara begränsad.⁹⁷ I indispositiva tvistemål styr inte parterna processen på samma sätt. Ett exempel på ett indispositivt mål är mål om äktenskapsskillnad.⁹⁸ Processledningen i ett indispositivt tvistemål påverkas på så sätt att processföringen inte helt kan utelämnas åt parterna. Domstolen kan beakta omständigheter som parterna inte tagit in i målet och har vidare en möjlighet att själv föra in material i processen i form av utredningar, exempelvis från socialtjänsten.⁹⁹

Vissa övriga omständigheter föranleder en mer omfattande processledning i det enskilda fallet. Ett exempel på sådana omständigheter är om en part

⁹⁵ Se Fitger, Sörblom, m.fl. Rättegångsbalk 42 kap 8 § Zeteo, 2018-12-18.

⁹⁶ Se Ekelöf, Edelstam (2011) s. 59 ff.

⁹⁷ Se Fitger, Sörblom, m.fl. Rättegångsbalk 42 kap 8 § Zeteo, 2018-12-18.

⁹⁸ Se Ekelöf, Edelstam (2011) s. 59 ff.

⁹⁹ Se Fitger, Sörblom, m.fl. Rättegångsbalk 42 kap 8 § Zeteo, 2018-12-18.

saknar rättsligt ombud. Detta kan i vissa fall leda till att vad som är normal processledning blir mer omfattande¹⁰⁰ Även tvistens omfattning får spela roll för omfattningen av processledningen. Mer omfattande processledning får anses vara påkallat i så kallade småmål.¹⁰¹

I propositionen till äktenskapsbalken står det att bodelningsförrättaren inte ska tillämpa jämningsreglerna i 12 kap om de aktuella parterna är överens om att så inte ska ske.¹⁰² Finns det en överenskommelse gällande exempelvis andelarna ska även detta vara utgångspunkten vid lottläggning. Någon prövning av det parterna är överens om förefaller därmed inte behöva göras.¹⁰³ Tottie och Teleman skriver i kommentaren till äktenskapsbalken att bodelningsförrättaren inte ska pröva frågan om jämkning om parterna är överens om att så inte ska ske. Det krävs även att någon av parterna faktiskt åberopar jämkning för att bodelningsförrättaren över huvud taget kan ta upp frågan till prövning.¹⁰⁴ Vidare sägs att bodelningsförrättaren kan få utöva materiell processledning precis som en domstol och därmed ges möjlighet att fästa parternas uppmärksamhet på omständigheter som kan tala för en jämkning av bodelningen.¹⁰⁵ Jämningsregeln vid ena makens död enligt 12 kap 2 § 1st kommenteras också rörande processledning och åberopsbörda. Denna regel ger efterlevande make rätt att yrka på jämkning på ett sådant sätt att vardera part behåller sitt giftorättsgods i bodelningen. Tottie och Teleman skriver att vid en jämkning enligt denna paragraf är bodelningsförrättaren helt förhindrad att ta upp frågan till prövning om efterlevande make inte åberopar detta. Både vad gäller själva frågan om jämkning över huvud taget ska ske och i vilken omfattning.¹⁰⁶

¹⁰⁰ Se Fitger, Sörblom, m.fl. Rättegångsbalk 42 kap 8 § Zeteo, 2018-12-18.

¹⁰¹ Se Fitger, Sörblom, m.fl. Rättegångsbalk 42 kap 8 § Zeteo, 2018-12-18.

¹⁰² Se prop. 1986/87:1 s. 224.

¹⁰³ Se prop. 1986/87:1 s. 224.

¹⁰⁴ Se Tottie, Teleman (2018) s. 494.

¹⁰⁵ Se Tottie, Teleman (2018) s. 494.

¹⁰⁶ Se Tottie, Teleman (2018) s. 494.

Vad gäller utredningsskyldighet skriver Tottie och Teleman att det i första hand ligger på parterna att inkomma med uppgifter som är av betydelse för den fråga som ska avgöras. Boutredningsmannen som bodelningsförrättare bör inte aktivt efterforska förhållanden som inte är påkallade utifrån de yrkanden som någon part har framställt i processen.¹⁰⁷

Något kan vidare sägas om det beslut bodelningsförrättaren kommer fram till som är beslut om bodelning. Tottie och Teleman skriver att bodelningsförrättaren där ska ange parternas tvistiga yrkanden, inställningen till de tvistiga frågorna samt tydligt redovisa på vilka grunder beslutet fattats.¹⁰⁸

4.4 SOU 1998:110

I andra halvan av 90-talet startade en utredning rörande vissa delar av ärvdabalken, den så kallade ärvdabalksutredningen vilken ledde till slutbetänkandet SOU 1998:110 Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring.¹⁰⁹ En betydande del av utredningen handlar om boutredning. Boutredningsförfarandets effektivitet och vilka eventuella förbättringar som kan göras ligger i fokus. Det utreds vidare om boutredningsmannaförfarandet är ändamålsenligt utifrån de syften som ligger bakom regleringen.¹¹⁰ Utredningen har inte lett till något förslag på ett nytt förfarande eller någon ändring på området ännu.¹¹¹ Utredningen berörs trots det på djupet i denna framställning då det finns ett visst fokus på rent praktiska delar som i andra källor helt lämnas därhän. Detta är möjligt i utredningen på grund av att undersökningar har gjorts med grupper som har en stark anknytning till just boutredning.¹¹²

¹⁰⁷ Se Tottie, Teleman (2018) s. 497.

¹⁰⁸ Se Tottie, Teleman (2018) s. 497.

¹⁰⁹ Se SOU 1998:110 s. 3.

¹¹⁰ Se SOU 1998:110 s. 261.

¹¹¹ Se Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 23 kap 5 §, Zeteo 2019-02-21.

¹¹² Se SOU 1998:110 s. 261 f.

Vad gäller effektivitet framkommer det i utredningen att boutredningar ofta tar väldigt lång tid. Särskilt i de fall där dödsbodelägarna är oense rörande förvaltning och skifte. Som exempel på orsaker som föranleder det utdragna tidsförloppet är tidsåtgången till att försöka förlika dödsbodelägare, få fram underlag rörande vem som är dödsbodelägare, undersöka vilka tillgångar som finns samt även mer praktiska saker som att sälja fastigheter.¹¹³

I SOU 1998:110 framgår det en önskan om ökade befogenheter för boutredningsmannen, särskilt vad gäller fastigheter. Det framkommer att det anses som ett hinder att boutredningsmannen själv inte kan fatta beslut om försäljning av fastigheter. De syften som ligger bakom denna begränsning i befogenheterna får anses ha minskat i betydelse med tiden. Förr hade fastigheter en särskild roll som egendom. Det var ofta det mest värdefulla i ett dödsbo och det fanns tydliga traditioner att fastigheter skulle gå i arv i släkten. I dagens läge måste denna linje mellan egendomstyper få anses ha suddats ut i stor grad. Med tanke på värdet på bostadsrätter, värdepapper och företag är det inte alls säkert att fastigheter eller tomträtter är något speciellt.¹¹⁴

Utredningen föreslår att ett reformbehov föreligger. Att precis som idag ska dödsboförvaltning som en huvudregel vara en angelägenhet för dödsbodelägarkretsen men att i de fall förvaltningen ska övertas av någon utomstående ska det göras av en så kallad ”dödsboförvaltare”. Dödsboförvaltare är då en person med särskild yrkesskicklighet inom området med större befogenheter än den nuvarande regleringen ger utrymme för att leda till effektivare avvecklingar och färre konflikter.¹¹⁵

¹¹³ Se SOU 1998:110 s. 262.

¹¹⁴ Se SOU 1998:110 s. 271.

¹¹⁵ Se SOU 1998:110 s. 266.

5 Intervju med förordnad boutredningsman

De källor som rör boutredningsmannaförfarandet är väldigt få. Först och främst är regleringen rörande boutredningsmannens ställning och uppgifter i 19 kap ÄB knapphändig och av mer övergripande karaktär. Framför allt gällande boutredningsmannens ställning grundar sig arbetet på uttalanden i förarbeten och lagkommentarer som även de är väldigt få.

För att ge en kompletterande bild av boutredningsmannaförfarandet redovisas två intervjuer med förordnade boutredningsmän. Intervjuerna är av kvalitativ art och således endast till för att belysa vissa tankar och för att skapa diskussion kring vissa frågeställningar. Nedan redovisas intervjufrågorna och svaren från båda intervjuerna sammanslaget. De fullständiga svaren på intervjufrågorna återfinns i bilaga 1, således hänvisas inte fortsättningsvis till bilagan.

1. Hur uppfattar du din ställning i förhållande till dödsbodelägarna?

Det finns en uppfattning bland de intervjuade boutredningsmännen att rollen innebär ett krav på att vara oberoende och neutral i förhållande till dödsbodelägarna och att paralleller går att dras till domstolsförfarandet.

2. Anser du att du har tillräckligt vida befogenheter i rollen som boutredningsman?

Befogenheternas omfattning uppfattas inte som ett problem. De är omfattande och de inskränkningar som finns uppfattas inte som ett hinder för utövandet av uppgifterna. Befogenheternas omfattning lägger över ansvaret för en god avveckling av dödsboet på boutredningsmannen.

3. Anser du att de kontrollmöjligheter som dödsbodelägarna har över ditt arbete vad gäller exempelvis redovisningsplikt är tillräckliga för att ge insyn i processen?

Den formella delen gällande redovisningen av dödsbo anses tillräckliga. En av de intervjuade anser att en ökad redovisning också skulle öka kostnaderna för dödsboet och att detta inte är nödvändigt. Dock är det tydligt att det i praktiken är viktigt med en i övrigt tydlig kommunikation till dödsbodelägarna.

4. Anser du att boutredningsmannens beslut som bodelningsförrättare och skiftesman kan likställas med en domstol i första instans? Motivera gärna.

Att boutredningsmannens arbete som beslutsfattare ska likställas med en domstol i första instans råder det inget tvivel om. De intervjuade uppfattar sin roll som tydlig och att likheter med domstolsförfarandet är många. Både vad gäller kravet att i första hand försöka ena parterna men även genom möjligheten till överprövning. Det kan bero på att praxis bland boutredningsmän växt fram vilket gör förfarandet mer likt ett domstolsförfarande trots att detta kanske från början inte var tanken med införandet av boutredningsmannen i den svenska arvsrätten.

5. Anser du att du har snarlika förhållningssätt som en domstol vad gäller:

a) Objektivitet?

b) Materiell processledning?

c) Åberopsbörda för parterna?

Motivera gärna.

Detta är förhållningssätt för boutredningsmannen som liknar domstolens. Att dessa även gäller för boutredningsmannen råder det enighet om bland de intervjuade boutredningsmännen. Det anses finnas ett krav på objektivitet utifrån arbetets karaktär som beslutsfattare. Detta kravet leder i sin tur till en begränsning i materiell processledning och att det finns en åberopsbörda för parterna för att inte rubba opartiskheten. En viss uppfattning finns dock för att det finns utrymme att till viss del göra avsteg från dessa förhållningsregler. Boets avveckling är målet och boets beskaffenhet gör att

man ibland måste hjälpa dödsbodelägarna på vägen för att få ett gott resultat.

6. Är din uppfattning att regleringarna i ärvdabalken rörande boutredningsmannens uppgifter, befogenheter och förfarande i övrigt är tillräckliga?

Det verkar finnas en uppfattning om att reglerna är knapphändiga men att det inte är något problem. Att uppdraget ska utföras av boutredningsmannen och utifrån dennes omdömen gör att tydligare regleringar inte är nödvändiga.

6 Analys

6.1 Inledning

En utgångspunkt för boutredningsmannaförfarandet och förståelsen för detta är anledningen till att ett sådant behövs. Som exempel har upptagits ovan att dödsbodelägarna är oense om hur boet ska förvaltas och hur arvet ska skiftas. En annan situation kan vara att dödsbodelägarna själva inte kan sköta förvaltningen på grund av praktiska hinder som att de bor på helt olika ställen i Sverige eller till och med utomlands. Detta föranleder att det finns situationer som påkallar att en extern part tar över arbetet från dödsbodelägarna. Boutredningsmannens roll blir därmed ganska tydlig, att det handlar om att ta dödsbodelägarnas ställe i processen med dödsboet.

Denna framställning berör de fall boutredningsman har blivit förordnad av tingsrätt. Utan särskilt förordnande blir även boutredningsmannen automatiskt bodelningsförrättare och skiftesman i de fall det är påkallat. Således anser jag att boutredningsmannen är skiftesman och bodelningsförrättare och att man därigenom kan tala om boutredningsmannens beslut när man hänvisar till beslut om bodelning eller arvskifte. Samma förhållningsregler och samma förfarande gäller för boutredningsmannen både som bodelningsförrättare och skiftesman.

I denna del av arbetet besvaras de huvudsakliga frågeställningar som har formulerats för att uppfylla syftet. Vilken ställning i förhållande till dödsbodelägarna har boutredningsmannen genom processen? Paralleller dras till de allmänna domstolarna och förfarandet där. Det läggs vidare fokus på vilken processledning boutredningsmannen har att företa åt dödsbodelägarna samt boutredningsmannens hänsyn till parternas åberopsbörda.

Utgångspunkten för analysen är den tidigare framställningen samt de intervjuer som gjorts med praktiskt aktiva boutredningsmän.

6.2 Ställning i förhållande till dödsbodelägarna

Boutredningsmannens ställning i förhållande till dödsbodelägarna kan som en utgångspunkt analyseras utifrån de befogenheter boutredningsmannen har och de möjligheter till kontroll som dödsbodelägarna har.

Boutredningsmannens befogenhet är vidsträckt och begränsas av syftet med förfarandet. Boutredningsmannen har att företa alla för boets utredning erforderliga åtgärder enligt 19 kap 11 § ÄB. Syftet med förfarandet blir därmed också gränsen för boutredningsmannens befogenheter. Det gör att så länge en åtgärd syftar till att utreda boet eller på annat sätt är av förvaltande karaktär är detta något som boutredningsmannen har rätt att göra. Detta gäller oavsett om dödsbodelägarna motsätter sig det. Syftet med boutredningsmannaförfarandet är att utreda boet, förvalta det och till slut genom bodelning och arvskifte avsluta boet. Således ska boutredningsmannens åtgärder vara i linje med syftet.

I övrigt begränsas boutredningsmannens befogenheter endast vad gäller fastigheter och tomträtter som inte får överlåtas utan dödsbodelägarnas samtycke eller med tillstånd från tingsrätten. Den knapphändiga regleringen avseende boutredningsmannens befogenheter och de uppgifter som är aktuella vid boutredning leder till att mycket av bedömningen överlämnas åt boutredningsmannen. Denne har därmed utifrån varje enskilt dödsbo att själv företa de åtgärder som denne anser lämpliga för att leda till att dödsboet till slut avslutas.

I 19 kap 11 § 3 st. framgår det att boutredningsmannen i vissa frågor är skyldig att inhämta dödsbodelägarnas mening om det lämpligen kan ske. Detta kan ses som ett sätt för dödsbodelägarna att behålla kontrollen över processen och bör leda till att en tydlig kommunikering sker mellan boutredningsmannen och dödsbodelägarna.

Boutredningsmannen har en skyldighet att avge redovisning avseende medelsförvaltningen årsvis enligt 19 kap 14 a § ÄB vilket också underlättar för dödsbodelägarna att ha insyn i förvaltningen. Vidare kan dödsbodelägarna ansöka hos tingsrätten om god man som får i uppdrag att utöva tillsyn över boutredningsmannens förvaltning av dödsboet enligt 19 kap 17 § ÄB. Boutredningsmannen kan bli skadeståndsskyldig för skada på grund av uppsåt eller vårdslöshet avseende dödsboets förvaltning och utredning enligt 19 kap 18 § ÄB.

Således står det klart att boutredningsmannens befogenheter och uppgifter är vidsträckta och bedömningen av vad som är erforderliga åtgärder görs av boutredningsmannen. Dödsbodelägarnas möjlighet att påverka arbetet och fatta beslut rörande boet stannar vid en kontrollfunktion genom redovisningsskyldigheten och övervakning. Förutom just rörande fastigheter och tomträtter som kräver dödsbodelägarnas aktiva samtycke för att få sälja. Kravet på att inhämta dödsbodelägarnas mening i övrigt kan ses som en uppmaning till dialog med dödsbodelägarna. Regleringen är dock tydlig att det bara avser meningsinhämtande. Boutredningsmannen beslutar likväl själv vad som är en erforderlig åtgärd som behövs göras.

Vad som framgår av intervjuerna i arbetet är att en tydlig kommunikation med dödsbodelägarna är att föredra. Att därmed låta dödsbodelägarna få ta del av hur det går med avvecklingen av dödsboet löpande gynnar processen. Då arbetet handlar om att avveckla ett dödsbo där dödsbodelägarna av någon anledning inte kan göra det själv uppfattar jag det som på intervjuerna att mycket handlar om att försöka få parterna att enas i frågor. Att kommunicera tydligt kring arbetet leder vidare till färre missförstånd. Jag uppfattar det som att de kontrollfunktioner som dödsbodelägarna har blir av mer formell karaktär men att i praktiken underrättas dödsbodelägarna i större omfattning om förhållanden och åtgärder som boutredningsmannen företar.

Något ska också sägas om arvodet till boutredningsmannen. Det kan förefalla märkligt att arvodet för beslutsfattaren som företräder dödsboet betalas indirekt av dödsbodelägarna då boet i första hand står för kostnaden med boutredningsman. Således kan dödsbodelägare som har laglig rätt till majoriteten av arvet indirekt få stå för majoriteten av boutredningsmannens arvode samtidigt som denne fattar beslut rörande arvskiftet som är till nackdel för samma dödsbodelägare.

6.3 Boutredningsmannaförfarandet som domstol

Boutredningsmannens uppgift som beslutsfattare i fråga om bodelning och arvskifte efter förordnande från tingsrätten kan föranleda en diskussion om likheten med en domstol i första instans. I enlighet med EU-förordningarna rörande både bodelning och arvskifte ska boutredningsmannen som bodelningsförrättare och skiftesman anses vara en domstol. Detta gör att de regler som ställs upp i förordningarna även gäller för boutredningsmannen och dennes beslut. Just överprövningsmöjligheten och opartiskheten nämns som grunderna för denna definition. Emellertid är definitionen på domstol vidare i EU-rätten än den svenska definitionen och det finns inget som konkret tyder på att boutredningsmannens roll som bodelningsförrättare och skiftesman kan ses som en domstol i strikt mening enligt svensk rätt.

Enligt uttalanden av familjerättskommittén i SOU 1964:34, propositionen till äktenskapsbalken samt Tottie och Telemans kommentar till äktenskapsbalken framgår det tydligt att de frågor som boutredningsmannen har att pröva är av judiciell karaktär. Boutredningsmannen omnämns dock aldrig som domstol. Även om boutredningsmannens uppgift som beslutsfattare i strikt mening inte är en domstol kan det anses att de likheter och de frågor som denne har att pröva gör att förfarandet definitivt har en karaktär som går att likställa ett domstolsförfarande i första instans. Intervjuerna som redovisas i denna uppsats tyder på att det finns en syn på att det arbete boutredningsmannen har att företa ska likställas med ett

domstolsförfarande i någon mån. De vanliga domstolarnas förhållningssätt är tydligt kodifierade och domstolarnas opartiskhet kan inte på något sätt misstolkas. Även domstolarnas processledning och övriga förhållningsregler är tydligt rotade i det svenska domstolssystemet.

Således får boutredningsmannaförfarandet anses vara domstolsliknande och går att likställa med en domstol i första instans. Detta trots att den svenska definitionen på domstol inte kan anses omfatta boutredningsmannen.

6.4 Objektivitet och likabehandling

Även om boutredningsmannaförfarandet inte är ett domstolsförfarande i strikt mening måste förfarandets karaktär och syftet med de beslut som fattas föranleda att vissa förhållningsregler måste ligga till grund för det arbete denne har att utföra. Boutredningsmannen ska i rollen som skiftesman och bodelningsförrättare besluta om både bodelning och arvskifte. Genom dessa automatiska förordnanden finns befogenheter att pröva tvistiga frågor och i de fall parterna inte kan komma överens ska boutredningsmannen besluta i saken. Det verkar vara klart att boutredningsmannen därmed måste ha ett likabehandlingsperspektiv likt en domstol. I det ligger också ett krav på objektivitet avseende de dödsbodelägare som är parter i den aktuella tvisten. Boutredningsmannen företräder inte någon särskild dödsbodelägare utan är företrädare för dödsboet. Som framgår av de intervjuer som gjorts i samband med denna framställning med förordnade boutredningsmän förefaller det vara naturligt att ett likabehandlingsperspektiv och en objektivitet i rollen är en självklarhet. Detta trots att det inte framgår tydligt av någon reglering i ärvdabalken.

Det är dock inte helt otänkbart att boutredningsmannaförfarandet omfattas av 1 kap 9 § RF som ställer upp ett krav på objektivitet och likabehandling. Den tillämpas även på privaträttsliga subjekt som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter. På ett sätt kan man tänka sig att boutredningsmannen

gör det. Denne förordnas av tingsrätten att vara beslutsfattare i frågor som tidigare handlades av de allmänna domstolarna. I det fallet boutredningsmannens beslut ifrågasätts kan det prövas av tingsrätten. På så sätt blir boutredningsmannen som en första instans i förfarandet.

6.5 åberopsbörda och processledning

Objektivitet och likabehandling som ett krav på processen leder till att boutredningsmannen likt en domstol även kan anses vara begränsad i den hjälp som ges till parterna. Det finns således en gräns mellan rådgivning och materiell processledning. Utgångspunkten är att det finns en börda för parterna att yrka och därmed åberopa vissa saker i processen som exempelvis att en bodelning ska jämkas på grund av något förhållande. Boutredningsmannen kan i det fallet inte självmant ta upp den frågan till prövning även om det är tydligt att det finns en grund för jämkning. Den bördan ligger på parterna. Vidare går boutredningsmannen troligtvis över gränsen för vad som är tillåten materiell processledning i de fall denne hjälper en part med grunderna för sitt yrkande.

Jag anser dock att precis som för en domstol kommer vissa omständigheter påverka omfattningen av tillåten materiell processledning. Man kan tänka sig att det föreligger tydliga styrkeskillnader mellan parterna i tvisten av olika anledningar, exempelvis kan någon vara utan juridiskt ombud och därmed behöva mer hjälp. Man kan också tänka sig att alla arvingar står på en sida i processen och efterlevande make på den andra. Det måste också finnas en intresseavvägning mellan å ena sidan opartiskhet och likabehandling å andra sidan en effektiv process.

Inledningsvis lyftes exemplet att efterlevande make inte åberopar en jämningsregel som skulle ge en tydlig ekonomisk vinst i processen på grund av okunskap. Boutredningsmannen kan dock inte självmant ta upp frågan till prövning. Att hjälpa parten på ett sätt så att denne åberopar jämkning i ett sådant fall skulle troligtvis gå utöver normal materiell

processledning och boutredningsmannens objektivitet och opartiskhet riskerar att rubbas.

Även i enlighet med de intervjuer som gjorts framstår det som tydligt att det i praktiken finns en gräns för hur mycket materiell processledning en boutredningsman har att företa mellan parterna. Det framgår också att vissa saker och vissa frågor kan påverka omfattningen av den materiella processledningen.

6.6 Sammanfattning och avslutande reflektioner

Sammanfattningsvis är det tydligt att boutredningsmannen har en särställning i svensk rätt. Med vida befogenheter över dödsbodelägarna och den position boutredningsmannen får när han träder i dödsbodelägarnas ställe vad gäller boutredning och förvaltning gör hans ställning till särskilt stark. I rollerna som bodelningsförrättare och skiftesman tar boutredningsmannen rollen som beslutsfattare. Trots tydliga likheter med ett domstolsförfarande anser jag att boutredningsmannaförfarandet inte omfattas av definitionen på domstol. Ändå är det inte alls otänkbart att många av de förhållningsregler som gäller för de svenska domstolarna som likabehandling och objektivitet får anses även gälla boutredningsmannaförfarandet.

Även likheter vad gäller åberopsbörd för parterna i processen samt materiell processledning går att finna mellan en allmän domstol och boutredningsmannens roll som bodelningsförrättare och skiftesman. Tottie och Teleman berör frågan i kommentaren till Äktenskapsbalken rörande just bodelningsförrättare. Även de intervjuer som redovisats tyder på att det är något som faktiskt uppfattas av praktiskt aktiva boutredningsmän.

Att det finns ett krav på objektivitet och likabehandling för boutredningsmannen är en förutsättning för hela förfarandet. Genom tingsrättens förordnande görs en form av delegation att vara beslutsfattare i

tvister mellan parter. För att en sådan ska kunna lösas på ett bra sätt måste det finnas en tydlig objektivitet för att ge förfarandet dignitet. Utan kravet på objektivitet och likabehandling skulle hela processen med boutredningsman i slutändan vara verkningslös. Precis som med det allmänna rättsystemet måste det finnas tillit till beslutsfattaren.

Kravet på objektivitet och likabehandling leder enligt mig automatiskt till att boutredningsmannen har vissa förhållningsregler som denne måste ha som utgångspunkt i sitt arbete som beslutsfattare. Det måste finnas en begränsning vad gäller materiell processledning för att objektiviteten inte ska rubbas. Det är som exempel inte rimligt att boutredningsmannen ska svara för materiell riktighet på ett sådant sätt att denne kan upplysa parterna om förhållanden som kan vara grund för jämkning eller förskott på arv. Vidare måste en åberopsbörda ligga på parterna i processen. Det hade förefallit vara mycket märkligt om boutredningsmannen självmant hade beaktat jämkningsregler eller upplyst parterna om sådana förhållanden.

Viss flexibilitet måste dock finnas vad gäller förhållningssätten i processen. Att boutredningsmannen precis som en allmän domstol kan anpassa processledningen efter tvistens karaktär och parternas styrkeförhållanden är således naturligt. Att förfarandet måste vara flexibelt och därmed tillåtas skifta förhåller sig väl till boutredningsmannaförfarandets övergripande karaktär såsom att utreda och avsluta dödsbon vilket kan skilja sig åt på väldigt många sätt med dödsbodelägare av olika slag i varje enskilt fall.

En relevant fråga är om ett så stort förfarande som omfattar dödsboet i dess helhet och ger boutredningsmannen en överordnad ställning med vida befogenheter borde vara mer konkret reglerat likt domstolsförfarandet. Att det åtminstone borde finnas förhållningsregler i ärvdabalken och äktenskapsbalken som boutredningsmannen har att arbeta utifrån. Detta skulle eventuellt även leda till förtydligande för dödsbodelägarna vad det är de ansöker om när de skickar in en ansökan om förordnande av boutredningsman till tingsrätten. Å andra sidan finns det ett syfte med en

knapphändig reglering över uppgifter och befogenheter. Detta är att boutredningsmannens arbete måste tillåtas skiftas efter egen uppfattning utifrån dödsboets behov. Dödsbon kan vara av väldigt olika karaktär och kräva olika åtgärder beroende på omfattning och tillgångar.

Avslutningsvis kan man säga att boutredningsmannaförfarandet måste tillgodose två intressen. Å ena sidan intresset av legalitet, kontroll och förutsägbarhet å andra sidan effektivitet och vidsträckta befogenheter. Detta får till följd att förfarandet inte kan styras av en detaljreglering och att bedömningen av vad erforderliga åtgärder är måste delegeras till boutredningsmannen. Samtidigt måste det finnas kontrollfunktioner och för att förfarandet över huvud taget ska ha legitimitet måste de grundläggande principerna om objektivitet och likabehandling beaktas.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 1964:34 Äktenskapsrätt

SOU 1998:110 Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring

Prop. 1933:7 med förslag till lag om boutredning och arvskitte m. m.

Prop. 1986/87:1 om äktenskapsbalk m.m.

Prop. 2014/15:105 Arv i internationella situationer

Prop. 2018/19:50 Makars och sambors förmögenhetsförhållanden i internationella situationer

Litteratur

Agell, Anders, Testamentsrätt: en lärobok om rättshandlingar för dödsfalls skull, 3. uppl., Iustus, Uppsala, 2003

Agell, Anders & Brattström, Margareta, Äktenskap, samboende, partnerskap, Sjätte upplagan, Iustus förlag, Uppsala, 2018

Andersson, Jan (red.), Boutredning: praktisk handbok i bouppteckning, bodelning mellan makar/sambor vid dödsfall och arvskitte, 5. uppl., Liber ekonomi, Malmö, 1992

Brattström, Margareta & Singer, Anna, Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap, 4., [omarb.] uppl., Iustus, Uppsala, 2015

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Pauli, Mikael, *Rättegång H. 5, 8.*, [rev. och utök.] uppl., Norstedt, Stockholm, 2011

Eriksson, Anders, *Arv och testamente*, Thomson, Stockholm, 2008

Grauers, Folke, *Ekonomisk familjerätt: makars & sambors egendom & bostad : gåva, arv, testamente & boutredning*, 9., ändr. och kompletterade uppl., Karnov Group, Stockholm, 2016

Molin, Anna & Bokelund Svensson, Ulf, *Bouppteckning & arvskifte: praktisk handbok*, 6. uppl., Björn Lundén information, Näsviken, 2010

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018

Saldeen, Åke, *Arvsrätt : en lärobok om arv, boutredning och arvskifte*, 3., [omarb.] uppl., Iustus, Uppsala, 2006

Tottie, Lars & Teleman, Örjan, *Äktenskapsbalken: en kommentar*, Tredje upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2018

Lind, Göran & Walin, Gösta (red.), *Kommentar till Ärvdabalken D. 2 (18-25 kap.) : boutredning och arvskifte : sambolagen, försäkringsavtalslagen m.m.*, 5., rev. uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2009

Westberg, Peter, *Civilrättskipning*, 2., rev. och utök. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2013

Elektroniska källor

Håkansson, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap. 1 §, Lexino 2014-09-01

Lind, Walin, Ärvdabalk (1958:637) 19 kap 11 §, Zeteo 2019-02-21

Hirschfeldt, Regeringsform (1974:152) 1 kap. 9 §, Lexino 2019-01-01.

Fitger, Sörblom, m.fl. Rättegångsbalk 42 kap 8 § Zeteo, 2018-12-18.

Rättsfallsförteckning

NJA 2009 s. 90

NJA 1994 s. 141

Bilaga 1. Intervjuer

Intervju 1.

1. Hur uppfattar du din ställning i förhållande till dödsbodelägarna?

Jag uppfattar mitt förordnande likställt som en domare. Som att jag är första instans och att tingsrätten är andra instans.

2. Anser du att du har tillräckligt vida befogenheter i rollen som boutredningsman?

Ja jag anser att jag som boutredningsman har tillräckliga befogenheter. Jag tänker inte riktigt på dessa utan snarare på hur boet praktiskt ska kunna avvecklas med så lite problem som möjligt.

3. Anser du att de kontrollmöjligheter som dödsbodelägarna har över ditt arbete vad gäller exempelvis redovisningsplikt är tillräckliga för att ge insyn i processen?

Jag tänker att man som boutredningsman också har skyldighet att besvara frågor kring dödsboets förvaltning och avveckling under tiden som förvaltningen pågår. Särskilt under första året, innan redovisning har avgivits. Liksom att boutredningsmannen har skyldighet att besvara frågor kring redovisningen. Det är kanske inte helt lätt att förstå boutredningsmannens redovisning och då är det viktigt att man kan förklara på bra sätt och reda ut missförstånd. Jag tänker också att delägarna kan ha andra frågor än just kring redovisning. Här är det en balansgång. Under alla förhållanden måste man ge lika information till samtliga delägare.

4. Anser du att boutredningsmannens beslut som bodelningsförrättare och skiftesman kan likställas med en domstol i första instans? Motivera gärna.

Absolut. Kan boutredningsmannen inte ena parterna måste ett formenligt beslut fattas. Beslutet kan överklagas och det skall ges en fullföljdshänvisning på samma sätt som vid beslut från domstol. Jag anser personligen att en boutredningsman har skyldighet att försöka ena parterna för att undvika formenligt beslut. Samma skyldighet har ju domare i domstol.

5. Anser du att du har snarlika förhållningssätt som en domstol vad gäller:

a) objektivitet?

b) Materiell processledning?

c) Åberopsbörda för parterna?

Motivera gärna.

Samtliga tre punkter gäller även för en boutredningsman. Däremot tror jag att många boutredningsmän, däribland jag, slirar lite på punkterna ovan. Jag har reflekterat över varför det blir så. Jag tror det beror på att man som boutredningsman vill lägga ner mycket energi och hopp om att kunna lösa tvistefrågorna så att formenligt beslut inte behöver fattas. Då går det inte att vara så formell för att kunna uppnå sådant resultat. Som boutredningsman träffar man också parter i sorg och där dödsbodelägarna är ovänner. Det är en svår balansgång. Det formellakan då vara enklast att förhålla sig till, men löser sällan knutar. Som boutredningsman träffar man dödsbodelägarna ganska många gånger. Man lär ”känna” dem vilket kanske också leder till att boutredningsmannen lämnar den formella vägen. På gott och ont. Har

man väl lämnat den formella biten bakom sig är man ute på slirig mark som man måste vara extrem vaksam på hur man kör för att inte köra av vägen.

6. Är din uppfattning att regleringarna i ärvdabalken rörande boutredningsmannens uppgifter, befogenheter och förfarande i övrigt är tillräckliga?

Det är kanske hemskt men jag har egentligen inte reflekterat tidigare över frågan. Troligen för att jag inte har ansett att jag haft problem med att utföra mitt uppdrag.

Intervju 2.

1. Hur uppfattar du din ställning i förhållande till dödsbodelägarna?

Neutral och oberoende. Beslutsfattare. Nästan som en ”minidomstol”, (vilket faktiskt boutredningsmannen jämförs med i EU:s nya bodelningsförordning).

2. Anser du att du har tillräckligt vida befogenheter i rollen som boutredningsman?

Ja det tycker jag. Boutredningsmannens befogenheter vad gäller förvaltning och utredning av dödsboet är väldigt stora och inskränks egentligen bara av förbudet mot att sälja fast egendom. Den friheten ställer i sig ett mycket högt krav på boutredningsmannen att agera omdömesgillt och på ett sätt som inte är till förfång för dödsbodelägarna.

3. Anser du att de kontrollmöjligheter som dödsbodelägarna har över ditt arbete vad gäller exempelvis redovisningsplikt är tillräckliga för att ge insyn i processen?

Jag tycker att kontrollmöjligheterna är tillräckliga. Boutredningsmannens arbete är omfattande och kostar därmed även en hel del pengar för dödsboet. En ökad redovisningsplikt skulle innebära ökade kostnader för dödsboet.

Det måste också gå att lita på att den person som förordnas är lämplig och sköter dödsboet på ett omdömesgillt sätt.

4. Anser du att boutredningsmannens beslut som bodelningsförrättare och skiftesman kan likställas med en domstol i första instans? Motivera gärna.

Bland boutredningsmän tror jag att en praxis utarbetats där beslutsfattandet och processen fram till beslutet mer och mer liknar ett domstolsförfarande. Boutredningsmannen kräver ofta att parterna lämnar yrkanden, bevisning och anför grunder på samma sätt som i en domstol. Boutredningsmannen själv agerar i sitt beslutsfattande ofta som en domstol, t.ex. vad gäller beviskrav och placering av bevisbördan. Vad som är intressant är att boutredningsmannens beslutsförfarande egentligen ska vara enkelt och summariskt, i alla fall om man ser till vad som uttalats i förarbetena. Jag skulle säga att många tvångsbeslut från boutredningsmän är avsevärt mer omfattande och utredande än vad som egentligen är avsikten från lagstiftaren. Något som skiljer boutredningsmannens beslut är ju dock att det inte får någon verkan mot tredje man, och inte heller är exigibelt.

5. Anser du att du har snarlika förhållningssätt som en domstol vad gäller:

a) objektivitet?

Ja absolut. Boutredningsmannen ska sköta förvaltningen, utredningen och slutligen fördela arvet enligt lag. Det finns inget utrymme för subjektivitet eller partiskhet i en boutredningsmans arbete. Det ligger i uppdragets karaktär att man ska vara objektiv.

b) Materiell processledning?

Också väldigt likt. Här tror jag att det skiljer sig lite mellan boutredningsmän, men i grunden tror jag att de flesta håller sig från materiell processledning. Det är helt enkelt upp till parterna att föra sin talan. För mycket materiell processledning riskerar självklart leda till att

objektiviteten rubbas. Sen kan det finnas tillfällen då dödsbodelägarna inte har någon juridisk kunskap och därtill inga ombud. Då får man i praktiken kanske luta sig lite mot "rule of reason" för att det alls ska kunna bli något vettigt resultat.

c) Åberopsbörda för parterna?

Se svaret ovan. Men absolut likt domstol.

Motivera gärna.

**6. Är din uppfattning att regleringarna i ärvdabalken rörande
boutredningsmannens uppgifter, befogenheter och förfarande i övrigt
är tillräckliga?**

Reglerna är mycket knapphändiga och kokar i princip ner till "allt som är erforderligt för boets utredning". Det finns inte mycket sagt om boutredningsmannens roll i förhållande till dödsbodelägarna annat än att man ska förhålla sig opartisk och objektiv. Inom "branschen" har det som jag nämnde ovan utvecklats en praxis som sätter ganska tydliga ramar och som påminner om ett ganska domstolslikt förfarande. Men jag tror detta skiljer sig lite från vad som egentligen var tanken, t.ex. med beaktande av att beslutfattandet ska vara enkelt och summariskt enligt förarbetena. Det vore intressant att veta mer om vad som egentligen menades med det. Men bristen på regler gör att vi vet väldigt lite om lagstiftarens avsikt och vilja med vårt arbete.